

ROODKAPJE VERKLAARD

aan de hand van het fenomeen dat narcistische bezetting heet

anthony draaisma muraliprabhu – maurik 2010

productie yoga intervisiekring

www.yoga-intervision.com

context: rules of interpretation / interpretatieregels (bijlage)
zie ook www.yoga-intervision.com/pdf/rules_of_interpretation.pdf

bewerking transcript workshop 2002

‘little red hiding hood: don’t love her too much’

met dank aan Alice Miller, die ons de ogen opende voor het fenomeen
narcistische bezetting, voor ons het centrale thema van Roodkapje

opgedragen aan Oscar (geb. 01-06-2006) en Judith (geb. 02-06-2008)

Deel 1. Op zoek naar het centrale thema

0. Beste allemaal
1. Sprookjes: bron van wijsheid
2. De gouden sleutel
3. Close reading
4. Aanpak
5. Narcistische bezetting
6. Pleasing
7. Voorbeeld en detail
8. Sociale context
9. Exploratiedrang
10. Engagement

Deel 2. Toetsing centrale thema

11. Verwoording en verbeelding
12. Wie spelen er een hoofdrol?
13. Centrale gebeurtenis
14. De afloop
15. Gecomprimeerde tijd
16. Intrapsychisch én relationeel
17. Nogmaals: details
18. Herhalingsdwang
19. Dieren, waaronder de wolf
20. Matchen

Deel 3. De point (moraal)

21. Wie de wolf niet herkent is naïef
22. Onschuld die verloren gaat, - moet gaan
23. De zintuigen
24. Genieten in een veilige omgeving
25. Vertrouwen op oordeel en intuïtie
26. Kwaad van iemand denken
27. Te vriend met het kwade in onszelf
28. De buik: onze donkere kant
29. Transformatie of terug in het gareel
30. Een bijzondere illustratie
31. Grootmoeder is ontzet, maar waarover?

Verantwoording in vorm mini-essay (2010)

DEEL 1: OP ZOEK NAAR HET CENTRALE THEMA

O. BESTE ALLEMAAL

Beste vaders, moeders, opa's, oma's, ooms, tantes, burens, onderwijzers, kortom: al wie zich vertederd weet door dat lieve kind, dat leuke neefje, nichtje, buurkind, dat leuke joch, die olijke meid, we gaan Roodkapje lezen en interpreteren. Niet alleen ter lering en vermaak, ook omwille van dat beste kind, al is wat volgt niet voor haar oren -, niet voor kinderen bestemd. Het is opdat jullie voortaan wat meer op afstand blijven, Roodkapje meer vrijheid gunnen.

Na al die eeuwen werd het tijd. Eeuwen van moralistisch gezwijmel, van haast incestueuze aard. Jullie schrikken daarvan? Dat is precies wat ik beoog. Dan prikkel ik jullie tenminste tot luisteren. Hopelijk net zo intens als jullie, intussen lang, mogelijk zelfs heel lang geleden, naar Roodkapje luisterden toen het jullie werd voorgelezen. Of jullie er, na mijn betoog, nog zo van zullen genieten als voorheen, betwijfel ik echter. Hoeft ook niet. Als jullie er maar wat van opsteken.

Er wat van opsteken? Moet dat nu echt? O, ik begrijp het al. Jullie vinden het interpreteren van sprookjes maar zozo! Gaat dan alle spontaniteit weg? Willen jullie Roodkapje daarom liever ongemoeid laten? Dat mag. Stop jullie oren dan maar dicht. Ga gerust iets anders doen. Bijvoorbeeld je kleinkind, ook al stribbelt het tegen, knuffelen. Je peuter uit zijn spel halen, om het kunstjes te leren, handjes en kusjes te leren geven, zodat het je behaagt. Zodat het in gezelschap glorieert. Jullie er eer mee inleggen, met dat lieve kind, dat intelligente joch.

We gaan dus Roodkapje lezen. Als een van de bekendste sprookjes uit onze cultuur, bij ons volgens het Meertensinstituut zelfs het meest geliefd, is het uitermate geschikt om aan toe te lichten hoe je sprookjes, mythen, sagen, literatuur, zou kunnen interpreteren. Want daar is het mij om te doen. Wees dus niet boos om wat ik zo even zei. Ik plaagde jullie maar. Al geef ik toe: met een ondertoon van ernst. Nu niet langer meer geaarzeld. Daar gaan we. Daar ga ik ... Jullie, wij, we, ons, ik, mij ... ik gebruik ze, al naar gelang het uitkomt, door elkaar.

1. SPROOKJES: BRON VAN WIJSHEID

Sprookjes, mythen, verhalen, literatuur interpreteren is van belang, want al die verhalen, de betere althans, gaan over onszelf, over de weg die wij gaan. Niet rechtstreeks, maar via de figuren die er in voorkomen en wat hen overkomt. Voor rechtstreekse directieven moeten we elders zijn: zoals bij catechismus en moraal. De verhalen waar wij ons op richten werken indirect. Het is aan ons om ze zo te lezen dat ze bloot leggen wat nog in onszelf verborgen is. Dat komt goed uit. Vooral wanneer wij nog niet helder hebben wat onze ervaring is, wij onze ervaringen niet kunnen plaatsen. Ons innerlijk leven is dan niet geïntegreerd. Door verhalen, waaronder sprookjes, op hun betekenis te ontsluiten, openen we ons voor onszelf.

Het was met het oog daarop dat ik interpretatieregels opstelde. Liever spreek ik van hints. Regels klinkt zo dwingend. Op www.yoga-intervision.com/pdf/rules_of_interpretation.pdf zijn ze te vinden. Zowel als in de bijlage hierachter. Aan de hand van Roodkapje gaan we die regels al doende toelichten. Op een losse manier. Verwacht dus niet dat ik, wanneer ik het over een regel heb, steeds de regel vermeld zoals ik haar in de interpretatieregels verwoordde. Moet ik die regels iedere keer weer opzoeken en raadplegen. Dat houdt maar op.

Bovendien, dat ik ze formuleerde, een naam gaf, in volgorde plaatste, wil niet zeggen dat ik het interpreteren van sprookjes en verhalen een mathematische bezigheid vind. Al geef ik toe dat je er wel wat van een detective voor moet hebben, en dus baat hebt bij oplettend waarnemen en systematisch en logisch denken. Toch opteer ik voor de los-vaste manier waar ik het zo even over had. Dat houdt tevens in dat ik soms nalaat expliciet te spreken over deze of gene regel. Dan blijkt uit de context wel dat er een regel aan de orde is.

Zoals gezegd, sprookjes kunnen ons innerlijk leven, onze levensweg, verhelderen. Daar precies, ik zei het zo even al, ligt mijn motivatie voor de regels die ik opstelde. Nou ja, bijeen gaarde. Want van mijzelf zijn ze niet. Van wie zij dan wel zijn, zie daarvoor de taalkundigen, sociologen, psychologen, psychoanalytici, die ik aan het slot van de interpretatieregels vermeldde. Vrijwel allen zien, net als ik, sprookjes als bron van wijsheid. Net zoals sprookjes soms zelf ook doen. Zoals bijvoorbeeld het ultrakorte sprookje “De Gouden Sleutel”, naar ik meen niet toevallig het laatste sprookje (sprookje 200) uit de verzameling van de gebroeders Grimm. Ik lees het graag voor. Uit de Lemniscaat-editie van 1991.

2. DE GOUDEN SLEUTEL

“Op een keer in de winter, toen alles diep onder de sneeuw lag, moest een arme jongen er met een slee op uit om hout te halen. Toen hij het bij elkaar had gesprokkeld en het had opgeladen wilde hij, omdat hij het zo koud had gekregen, niet dadelijk naar huis gaan maar eerst een vuurtje maken om zich een beetje te warmen. Hij krabde de sneeuw weg en toen hij op die manier de grond bloot legde, vond hij een klein gouden sleuteltje. Hij dacht, waar een sleutel is moet ook een slot zijn, groef in de aarde en vond een ijzeren kistje. Als de sleutel nu maar past! dacht hij, er zijn vast en zeker kostbaarheden in dat kistje. Hij zocht maar er was geen sleutelgat; eindelijk ontdekte hij het maar het was zó klein dat het nauwelijks te zien was. Hij probeerde het en gelukkig paste de sleutel. Toen draaide hij hem eenmaal om ... en nu moeten wij wachten tot hij het slot helemaal heeft geopend en de deksel heeft opgelicht en dan zullen wij te weten komen wat voor wonderbaarlijke dingen er in dat kistje lagen.”

Julie raden het al, het kistje dat begraven is, dat zijn wij zelf. Datgene van onszelf dat voor ons nog verborgen is. En de sleutel? Ja, waar zou die anders liggen dan in sprookjes, mythen, sagen, legenden, literatuur. Waar anders dan in de archetypische beelden, die onze cultuur ons al eeuwenlang aanreikt. Daar liggen de sleutels die ons helpen te ontsluiten wat diep in ons verborgen ligt. Sleutels van *goud*.

Ik zeg nu wel zo gemakkelijk dat dit voor mij de uitleg van dit sprookje is, er ging echter een proces aan vooraf. Een proces van “laten meelopen” van zelfs dit zo korte sprookje. Al doet de verteller er alles aan om ons te laten ontdekken dat het verhaaltje betrekking heeft op het verborgene in ons, als we niet alert zijn ontgaat ons dat het begin dat al onthult. Het “*Op een keer, in de winter, toen alles diep onder de sneeuw lag*” verwijst er overduidelijk naar. Precies volgens een van onze interpretatieregels. De regel die zegt dat titel en begin van het verhaal doorgaans het centrale thema reeds onthullen.

Lezen we verder, dan volgt onmiddellijk daarna: “*moest een arme jongen....*” Wederom geeft de verteller aan waar het verhaaltje over gaat. Het “*arme jongen*” staat voor de arme mens. Niet voor arm in materiële zin, maar voor arm in psychologische -, zo je wilt: spirituele zin. “Jongen” slaat daarbij noch op jongens alleen, noch op hun jeugdige leeftijd, maar op de mens die nog niet tot volle wasdom gekomen is ... Kortom, in slechts enkele beelden schetst de verteller ons, een beetje plagerig, want wat er in het kistje zit vertelt hij niet, dat wie het verborgene in zichzelf niet kent, met recht arm genoemd kan worden.

3. CLOSE READING

Wat ik tegelijk hiermee wil laten zien is, dat zorgvuldige lezing, “close reading” zoals dat wel heet, van groot belang is. Zorgvuldig lezen kost echter tijd. Tijd die wij niet hebben. “Snel, snel” werkt echter niet. Althans niet wanneer wij sprookjes, mythen, verhalen willen hanteren als hulpmiddel op weg naar zelfverwerkelijking. Dan heb je tijd nodig. Voor het proeven, herproeven, regel voor regel. Heb je echter de smaak te pakken, dan laat het je niet los en begeleidt zo’n sprookje je soms dagen lang, als het niet weken zijn.

Het sprookje eenmaal weer losgelaten, dan kan het jaren later zijn, op een onverwacht moment, dat het weer opduikt. Dan kan het zijn dat er zich nieuwe betekenissen ontsluiten. Mogelijk dat wat je dan ziet, al was je er niet van bewust, je vertrouwd voorkomt. Dat is niet vreemd. We zijn er immers mee opgegroeid, met sprookjes. Het is het culturele erfgoed van de mensheid. Ze worden ons voorgelezen op een leeftijd waarop we er geen diepere betekenis aan hechten. Maar ze intrigeren ons, die verhalen. Ze blijven ons bij. Zoals blijkt wanneer het een of ander verhaal, in beelden of fragmenten, ons opeens weer te binnen schiet.

Voor wie er open voor staat bevat zo’n beeld een uitnodiging om na te gaan wat de figuur, het sprookje, voor ons betekent. Maar, nogmaals, in deze tijd van overdaad aan sensaties, met een overvloed aan van allerlei schoons en spectaculairs, nemen wij daarvoor de tijd niet. Luisteren we niet naar wat het beeld ons zeggen wil. Jammer. Diskwalificeren echter doe ik het niet. Zelf ben ik ook veel te haastig, veel te snel ook met mijn interpretaties. Ook ik laat te vlug beeld en sprookje los. Geen wonder, oproeien tegen de tijdgeest valt niet mee.

Neem nu Roodkapje. Hoe aardig, hoe nuttig ook, is het niet te denken: “Nu het beeld van Roodkapje in mij opkomt, zou ik haar verhaal nog eens moeten lezen. Om na te gaan waar zij voor staat. Misschien ontsluit Roodkapje iets, iets waardevols, dat zich vanuit mijn

onderbewustzijn kenbaar wil maken. Wat wil Roodkapje mij vertellen?” Dat onderbewuste, dat onbewuste, dat wij met elkaar delen, het collectief onbewuste zoals dat ook wel heet, dat is het dat in sprookjes ligt verborgen. Sprookjes kennen de waarheid.

4. AANPAK

Wie bewust sprookjes gaat lezen, staat voor de vraag van welke bron uit te gaan, welke versie te nemen. Dat geldt ook voor Roodkapje. Er zijn verschillende versies van. Zoals die van Perrault en de gebroeders Grimm. Die vormen intussen als het ware de canon. Daarnaast wemelt het van de hervertellingen en bewerkingen. Als je je tot hervertellingen wendt, of tot bewerkingen, dan zijn er, vergeleken met de versies van Perrault en Grimm, betekenisvolle details weggelaten, andere aan toegevoegd. Soms is zelfs de pointe veranderd. Hoewel vaak allercharmantst, ben je dan bezig met wat anderen er van maakten.

In het algemeen gaan vertellers van de gebroeders Grimm uit. Al zijn er ook die Perrault prefereren. Welke van de twee je kiest maakt veel uit. Bij Perrault loopt Roodkapje desastreus af. Opgegeten door de wolf, geeft dat Perrault de gelegenheid het verhaal af te sluiten met een moralistisch versje. In de trant van: “Zo vergaat het meisjes die luisteren naar Jan en alleman”. Perraults versie van Roodkapje is dus eigenlijk een waarschuwingssprookje. Hoewel ook bij de gebroeders Grimm dit waarschuwingselement een rol speelt, is het er minder dominant. Liever wenden wij ons dus tot hen. Temeer omdat hun sprookjesverzameling op Unesco’s lijst van werelderfgoed staat. Van hun twee versies nemen wij de langste. Die is het populairst.

Gaan we lezen dan lezen wij het sprookje eerst in zijn geheel. Globaal, in een rustig tempo. We herlezen niet. Dan hebben we een indruk, een sfeerbepaling. Als we dat gedaan hebben, lezen wij regel voor regel. Heel nauwkeurig. Net zoals ik zo even deed bij “De Gouden Sleutel”, waarvan ik titel en eerste regels woord voor woord las én onderzocht. Ik onderzocht ze op de vraag of het kistje, van veel verderop in de tekst, inderdaad voor ons verborgen zelf staat. Of we dat bevestigd zien aan de details van het begin. En of, andersom, de aanvang van het sprookje inderdaad een vooraankondiging is van waar het in het sprookje om gaat.

Zo ook bij een langer verhaal. Ook daar kijken we nauwkeurig naar titel en begin ervan. Als een soort detective haast. Volgens de ”regel van het begin” bevatten titel en begin immers belangrijke aanwijzingen voor waar het sprookje over gaat. In het begin wordt eigenlijk al onthuld waar het sprookje om draait. Waarna we, zoals ik al opmerkte, toetsen of onze hypothese daarover correct is. Of zei ik dat al? Ik ga nu het begin voorlezen.

5. NARCISTISCHE BEZETTING

“Er was eens een lief klein meisje; iedereen die haar zag hield veel van haar, maar het allermeest haar grootmoeder, en die had haar wel alles willen geven. Op een keer gaf zij haar een mutsje van rood fluweel en omdat het haar zo goed stond en zij niets anders meer op wilde zetten werd zij enkel Roodkapje genoemd.”

Ik val maar met de deur in huis: ik denk dus dat het in dit sprookje gaat over wat wel narcistische bezetting heet. Langzaam maar zeker in mijn betoog zal helderder worden wat ik daaronder versta. Dan hoef ik nu niet meteen uitvoerig over dat begrip te spreken. Maar laten we zeggen, in dit stadium, dat narcistische bezetting eruit bestaat dat je te veel van iemand

houdt, meestal een kind. Maar van volwassenen kan ook. Niet op evenwichtige, gelijkwaardige wijze, maar zodanig dat wat jij zelf als kind aan liefde tekort kwam, je nu terug probeert te halen bij het van jou afhankelijke, kleine kind.

Je leert het kind bijvoorbeeld kussen. Ouders doen dat vanzelf. Bij narcistische bezetting overheerst echter het, doorgaans ongeweten motief dat het kind jou dan terug kan kussen, dat het kind j^ó dan zal kussen. Zodat, als jij het kind kust, jij kusjes terugkrijgt. Jij in het knuffelen jezelf knuffelt. Zo'n beetje als wanneer je jezelf troost door de poes te aaien. In extremo zie je dat terug bij tienermoeders, jongadolescenten, uit de hoek van de kinderbescherming, wanneer die zeggen: "Ja, ik wilde zó graag iets alléén voor mijzelf".

Zolang je dochtertje, je zontje, een lief klein mensje is, van jou afhankelijk, nog niet overal rond struint, nog niet op ongewenste momenten je aandacht vraagt, ja dan leent het zich natuurlijk uitstekend voor jouw liefde. Want het wil die liefde graag. Langzaam maar zeker echter wordt het groter. Dan is het niet meer zo gemakkelijk om de liefde te halen, die je zelf ontbeerd hebt helaas. Daarvoor moet het kind in het gareel. Vaak haaks op de eigen exploratiedrang, dwars daar tegenin. Intussen is het kind afhankelijk van jouw liefde. Jouw liefde als bevestiging van zijn bestaan, als aanmoediging bij zijn exploratie.

Als het dan ziet dat het die liefde, die bevestiging, alleen kan krijgen door aan jouw eisen te voldoen, dan zal het niet aarzelen om daaraan tegemoet te komen. Al kan het ook zijn dat het zich lang blijft verzetten, strijden blijft. Of beurtelings het een, beurtelings het ander doet. Hoe dan ook, verstoring van wat het zelf voelt, verwarring over eigen voorkeuren en aversies, een slechts aarzelend-eigen ontdekkingsstocht, dat zijn de offers die het brengt.

6. PLEASING

Laten wij nu regel voor regel voor regel nagaan of onze interpretatie hout snijdt. Te beginnen met, inderdaad het allereerste begin. "*Er was eens een lief klein meisje en iedereen die haar zag hield veel van haar.*" Nou, een "*lief klein meisje*" dat spoort wel met de idee van narcistische bezetting, zoals zo even kort omschreven. Het daaropvolgende fragment versterkt dit beeld, immers: "*iedereen die haar zag hield veel van haar*". Daarbij wijst "*iedereen die haar zag*" op onmiddellijkheid. Op aantrekkelijkheid bij eerste contactname. Kortom, onze hypothese blijft overeind, sterker nog: wordt door de beginregels bekrachtigd.

Voor grootmoeder in het bijzonder was Roodkapje aantrekkelijk. Immers: "*het allermest (hield) haar grootmoeder (van haar), en die had haar wel alles willen geven*". Het te veel aan liefde waardoor narcistische bezetting wordt gekenmerkt zien we terug in het "*allermest*" dat grootmoeder van haar hield. Wat wijst op veel meer mensen die "het meest van Roodkapje" hielden. Roodkapje moest er voor grootmoeder overigens wel uitzien hoe grootmoeder dat wilde. Dat was grootmoeders conditie. We lezen dat in de volgende regel: "*Op een keer gaf grootmoeder Roodkapje een mutsje van rood fluweel en omdat het haar zo goed stond en zij niets anders meer op wilde zetten werd zij enkel Roodkapje genoemd.*"

Het lieve kleine mensje dat Roodkapje is heeft intussen geleerd dankbaar te zijn voor zo'n cadeautje. Want dan is alles close en in harmonie. Dan houdt grootmoeder veel van haar. Dus het vraagt zich niet af of ze wel zo'n mutsje op wil, of die kleur haar wel staat, en of fluweel niet eigenlijk griezelig aanvoelt. Nee, Roodkapjes respons sluit naadloos aan op wat grootmoeder haar mooi vindt staan. Zo zelfs dat zij "*niets anders meer op wilde zetten*" dan

dat rode mutsje. Wat betekent dat zij grootmoeder, in ruil voor liefde en bevestiging, almaar wil behagen. Almaar door dus. Geen wonder dat zij Roodkapje ging heten. Hoe zij werkelijk heet, wie zij werkelijk is, blijft verborgen, weten wij niet.

Dit alles zet Roodkapje neer als een meisje dat wil pleasen, zoals dat tegenwoordig heet. Als je pleast voelt je precies aan waarmee je een ander een genoegen kunt doen, waarmee je aan diens eisen en verlangens tegemoet kunt komen. Althans, dat meen je. Zodat je liefde ontvangt, bevestigd wordt. Of, op zijn minst, je afwijzing wordt bespaard. Maar pleasing bevalt niet! Er knaagt iets. We komen hierop terug. Voor nu moge duidelijk zijn: narcistische bezetting en pleasing roepen elkaar op, “bezetter” en pleaser sluiten naadloos op elkaar aan.

7. VOORBEELD EN DETAIL

Wellicht lijkt het er op dat we er meteen wel erg veel in leggen, in wat we uit deze eerste regels opmaakten. Vergeet echter niet dat wij, vanwege onze voorafgaande kennismaking met het gehele sprookje, reeds over een totaal beeld beschikken. Ontleend ook aan voorbeelden en details. Die zijn betekenisvol op twee manieren. De eerste is dat voorbeeld en detail staan voor het geheel. Althans, dat kan. Het is zinvol dat na te gaan. De tweede kant ervan kun je vergelijken met de rol van symptomen binnen de psychiatrie. Zoals symptomen betekenisvol zijn binnen de psychiatrische diagnostiek, net zo laten voorbeelden en details zien wat de sprookjesfiguren eigenlijk beogen. Waarover, wat Roodkapje betreft, later meer.

Bij Roodkapje is het haar mutsje dat als betekenisvol voorbeeld én als betekenisvol detail naar voren springt. Grootmoeder kiest niet alleen Roodkapjes mutsje, het is niet alleen ten aanzien van dat mutsje dat Roodkapje oma pleast. Het mutsje als voorbeeld staat voor alle aspecten van haar bestaan. Het geldt ook voor haar schoentjes, haar jurkje, dat ze goed gedichtjes kan opzeggen, dat ze tussen de schuifdeuren leuk zingt en danst. Als detail is het mutsje zo goed gekozen dat je het haast geen detail meer kunt noemen. Immers als er een kledingstuk is dat de outfit van vrouwen kan maken of breken, dan is het wel haar hoed, voor meisjes haar muts.

Roodkapje pleast dus. Niet alleen grootmoeder, maar alle overige volwassenen uit haar omgeving. Want ook grootmoeder is als voorbeeld te beschouwen. Dat wil zeggen: staat voor het geheel, voor alle volwassenen om Roodkapje heen. Kortom, het mutsje, als voorbeeld én betekenisvol detail, staat symbool voor het feit dat Roodkapje geleerd heeft wat zij moet doen om bemind te worden. Hoezeer het rode kapje het sprookje draagt, het is immers ook in de titel terechtgekomen, daarop kom ik aan het slot van mijn betoog nog terug.

Uiteraard bevalt pleasing niet. En het is ook niet de hele waarheid. Niet de hele situatie waar Roodkapje, daarmee ook wij, zich in bevindt, is door narcistische bezetting en pleasing getypeerd. Er leeft immers tegelijk een sterke exploratiedrang in haar, in ons. We willen de wereld verkennen, en onszelf. Wij willen onze zintuigen leren kennen, leren hanteren. We willen onze omgeving ermee leren kennen. En ga zo maar door. Dat, die exploratiedrang, strijdt maar al te vaak met pleasing. Corrigeert die als het ware.

8. SOCIALE CONTEXT

Terug naar de “regel van het begin”. Daar heb ik een goede reden voor. Kenmerkend voor sprookjes is namelijk dat in het begin, althans doorgaans, tegelijk de hoofdrolspeler(s) kort

worden getypeerd. Onder andere door verduidelijking van hun sociale - en gezinscontext. Wanneer dat zich voordoet is het van belang na te gaan of onze thema-hypothese er door wordt ondersteund. Kijken wij naar Roodkapje dan zien wij inderdaad aan het begin van het verhaal haar sociale context geëtaleerd. Dus gaan we na of wij daarin onze hypothese bevestigd zien, mogelijk zelfs versterkt, dat narcistische bezetting het centrale thema van het sprookje is.

Om de sociale context waarin sprookjes zijn ingebed te achterhalen, kijken wij niet alleen naar welke personen, welk soort familie - en milieu-omstandigheden, worden vermeld, wij kijken ook naar wat en wie er ontbreken. Dat laatste is bij Roodkapje van belang. Want over broertjes en zusjes wordt niet gesproken. Noch over vriendjes en vriendinnetjes. Roodkapje is dus enig kind. Nou ja, je weet hoe het is met enig-kinderen: zij worden zeer bemind. Tot aan de grond toe verwend soms, zoals men vroeger zei.

Ook de vader ontbreekt. Betekenisvol, aangezien vaders staan voor exploratie. Het is de vader in ons van waaruit wij onze kinderen tot exploratie stimuleren. Waarmee gezegd wil zijn dat die aanmoediging in geval van Roodkapje ontbrak. Ik kom daar nog op terug. Wat de moeder betreft, vermoedelijk is de moeder weduwe. Of ongehuwd, wat ook kan. Ook vroeger. Hoe het ook zij, de familiesituatie is er een waarbij er een moeder is met een dochtertje. Plus een oma. Maar die woont verderop. Ook al zonder man. Over andere kinderen van grootmoeder wordt niet gesproken. Kortom er is sprake van een enig kindsituatie, in wat wij tegenwoordig een eenoudergezin noemen. Mogelijk dat ook moeder en grootmoeder, ooit samen een dergelijke gezinssituatie kenden. Van een vaderlijn is immers geen sprake.

Zonder betrokkenen daarmee te diskwalificeren: in menig eenkind-eenoudergezin doet narcistische bezetting zich voor. Als moeder - meestal zijn het moeders die eenkind-eenoudergezinnen runnen - al niet haar zorgen met het eigen kind bespreekt, dan voelt het aan moeders non verbale signalen wel aan dat zij zorgen heeft. Helpen, kinderlijke pogingen daartoe, niet tot last willen zijn, lief zijn voor, worden al snel dé manieren waarlangs het liefde en bevestiging krijgt. Soms zelfs met rolwisseling - in vakjargon: parentificatie - als gevolg. Kortom, de conclusie lijkt gerechtvaardigd: Roodkapjes sociale context bevestigt onze hypothese dat narcistische bezetting het centrale thema van het sprookje is.

9. EXPLORATIEDRANG

Terug naar Roodkapje zelf. Pleasing is, gelukkig maar, niet het enige dat kinderen kenmerkt. Ook kinderen die narcistisch bezet worden, ik zei het zo even al, worden gekenmerkt door exploratiedrang. Die drang stoort zich niet aan de wensen van moeder en vader, noch aan die van grootmoeders. Als het centrale thema van Roodkapje narcistische bezetting is, en dat is het voor mij, dan is het thema dus tegelijk óók: exploratiedrang. Laten we nagaan of we daarvoor steun kunnen vinden bij wat er, al spoedig na het begin, volgt.

“Op een dag zei haar moeder tegen haar: “Kom, Roodkapje, hier heb je een stuk koek en een fles wijn, breng dat naar je grootmoeder, zij is ziek en zwak en dit zal haar goed doen. Ga nu maar voor het te warm wordt en als je buiten komt, loop dan netjes en rustig en dwaal niet van het pad af, anders val je en breek je de fles en dan heeft grootmoeder niets. En als je haar kamer binnenkomt, vergeet dan niet goedemorgen te zeggen en snuffel niet eerst overal rond”. “Ik zal goed oppassen”, zei Roodkapje tegen haar moeder en gaf er haar de hand op.”

Als je deze tekst leest, en dan nog eens, dan zie je dat Roodkapje wordt neergezet als een nieuwsgierig, gauw afgeleid meisje dat zich niet houdt aan wat van haar verwacht wordt. Ze zegt niet goedemorgen als ze bij grootmoeder in haar huisje binnenkomt. Nee hoor, ze gaat meteen in kastjes snuffelen, in hoekjes en gaatjes kijken, laatjes opentrekken. Onderweg dwaalt ze meteen van het pad af. Als ze een konijntje ziet gaat ze er achteraan. Ziet ze een vogeltje, dan blijft ze stilstaan om te luisteren naar wat het zingt. Vandaar dat moeder haar tevoren vermanend toespreekt. Roodkapje, die wel zin heeft in het uitje, speelt er perfect op in. *"Ik zal goed oppassen"*, zei Roodkapje tegen haar moeder en gaf haar er de hand op." Roodkapje stelt moeder gerust. Zij geeft haar "er de hand op". Wat een vorm van plechtig beloven is.

Zulk plechtig beloven doe je niet bij de eerste keer dat je belooft goed op te passen. Menigmaal zal Roodkapje zich niet aan haar belofte hebben gehouden. Vanuit Roodkapjes perspectief volkomen terecht. Immers ook Roodkapje wil, als ieder kind, de wereld verkennen. Merkten wij zo even op dat de verteller Roodkapje typeert als een nieuwsgierig, gauw afgeleid meisje, dan corrigeren wij dat nu. Want te zeer bezien vanuit het perspectief van Roodkapjes moeder, daarmee haast ook zelf, althans virtueel, Roodkapje narcistisch bezettend. Nee, Roodkapje is gewoon behept met een voor haar leeftijd normale exploratiedrang.

10. ENGAGEMENT

Het voorgaande overziend lijkt de conclusie gerechtvaardigd: Roodkapje gaat over narcistische bezetting in relatie tot exploratiedrang. Het gaat over pleasing. Over datgene doen en die voorkeuren hebben waarvan je weet dat die leiden tot "bemind en gewaardeerd worden". Dit ten koste van wat je zelf wilt. Ten koste van, wat wel heet: ons ware zelf. Dat ware zelf is overigens niet iets tastbaars, niet een materieel stukje van je hart of mind of zo, nee, het is een proces, iets wat je doet. Een proces dat te maken heeft met checken of dat wat je wilt en doet wel je voorkeur heeft, of dat je het doet omdat het tot bevestiging leidt.

Bezien vanuit de conclusie dat Roodkapje gaat over narcistische bezetting, mede in relatie tot exploratiedrang, gaat het sprookje dus tegelijk over onze reis naar ons ware zelf, het ware zelf waar ik het zo even over had. Over zelfrealisatie dus, zoals dat wel heet. Waarbij ook zelfrealisatie eerder een proces is dan dat het tot een of ander aan te wijzen of aan te raken substantieel zelf leidt ... Zelfrealisatie als ook onze eigen opdracht.

Daarmee kom ik op de regel van het "persoonlijk engagement". Sprookjes, mythen, sagen, epische verhalen, de grote verhalen uit de wereldliteratuur, nodigen ons uit ons ermee te identificeren, ons ermee te vereenzelvigen. Als vanzelf. Wie dat eenmaal van zichzelf heeft waargenomen, daar plezier aan beleeft, zet vanaf dan de stap naar identificatie ook bewust. Door te spiegelen, door na te gaan wat het verhaal ons over ons zelf vertelt, door te onderzoeken in hoeverre wij op de hoofdpersoon ervan lijken, of willen lijken, of juist niet, winnen ze aan zeggingskracht. Helpen ze ons op onze weg naar zelfrealisatie.

Spiegelen doen we door de faites et gestes van de hoofdrolspelers, de beelden en de interpretatiekaders waar we zo even over spraken, te vergelijken met onze eigen ontwikkelingsweg, met onze eigen levenservaring. Dat kun je doen in je eigen beslotenheid, het kan ook onder begeleiding. Of samen met een goede vriend of vriendin. Een die jou in je waarde laat. Die door houding en stimulerende respons, je uitnodigt onder woorden te brengen wat er door je heen gaat wanneer je je in een sprookje of verhaal verdiept.

DEEL 2: TOETSING CENTRALE THEMA

11. VERWOORDING EN VERBEELDING

Nu even een zijspoor. Of toch niet? Want relevant voor ons onderwerp. Welnu, ik zeg wel eens dat een ervaring, en ik ben daar niet de enige in, pas is geïntegreerd als je haar kunt verwoorden. Ook al zou het je niet lukken en er resteert verwarring, dan nog is dat winst. Verwarring hoeft niet altijd stante pede te worden opgelost. Als je op een gegeven moment constateert dat een ervaring je verwart, dan kun je die verwarring laten bestaan. Tenminste als er geen onmiddellijke actie van je wordt verwacht.

Verbaliseren, het in woorden uitdrukken van je ervaring, is voor het integreren ervan de meest gangbare manier. Andere manieren zijn er natuurlijk ook. Indringender vaak. Manieren die liggen in de sfeer van het onderbewustzijn, of dieper weg nog: in de sfeer van het onbewuste. Zo'n manier is bijvoorbeeld schilderen. Dan druk je je ervaring daarin uit. Wanneer je beelden je verrassen is de kans groot dat zij uit je onderbewustzijn afkomstig zijn. Die beelden kunnen heavy zijn. Om verduidelijking, duiding, vragen. Dan is het zaak, trouwens sowieso, om naar je schilderstuk te kijken en je af te vragen wat het je wil vertellen. En daar heb je dan weer woorden voor nodig.

Wat nu bij sprookjes zo interessant is, is dat ze bijna altijd verlucht worden door illustraties, door beelden dus. Dan gaat een uitgever naar een kunstenaar en vraagt: "maak eens iets moois bij Roodkapje". Althans, zo stel ik mij dat voor. Niet dat de uitgever aangeeft welk tafereel

het moet zijn. Juist niet. Hij laat dat aan de kunstenaar zelf over. Vertrouwend op diens intuïtie, op diens intunen op het verhaal, rekent hij op een treffende keuze, een mooi resultaat.

Soms is de uitkomst ervan zo to the point, bereikt de afbeelding een dermate populariteit, dat iedereen, zodra het sprookje aan de orde is, de betreffende afbeelding voor zich ziet. Zo'n afbeelding bijvoorbeeld is de prent die Anton Pieck van Roodkapje maakte. Zoals hierboven weergegeven. Voor mij althans komt zij daar dicht bij in de buurt. Bij hoe Roodkapje er voor ons uitziet. En voor de generaties na ons, die met Anton Pieck en de Efteling zijn opgegroeid. Braaf! Aan het slot van mijn verhaal kom ik daar nog op terug. Op dat brave dus.

12. WIE SPELEN EEN HOOFDROL?

Terug nu naar de tekst. Eenmaal het interpretatiekader, onze hypothese over het centrale thema te pakken, is het zaak die te toetsen. We doen dat o.a. door na te gaan wie nu precies in het verhaal, in het sprookje, figureren. Wie is de centrale persoon of personen? De protagonist of protagonisten, zoals zij in de vaktaal heten. Het bepalen daarvan is trouwens iets dat je vanzelf al doet. Het is de figuur, het zijn de figuren, met wie we ons identificeren. Of juist niet. Dat kan ook. Dan vind je de figuur in kwestie maar niks. Juist dan is het zaak om alert te zijn en te spiegelen. Immers, wat je in een ander afkeurt is meer dan eens juist datgene wat je van jezelf niet wilt zien, niet accepteren kunt. Projectie dus.

Kijken we naar Roodkapje dan is er, gegeven narcistische bezetting als centraal thema, veel voor te zeggen dat het sprookje niet alleen over Roodkapje gaat, maar evenzeer over de personen uit haar onmiddellijke omgeving. Personen die haar al dan niet narcistisch bezetten. Daders, medeplichtigen, redders in de zin van helpende getuigen. Moeder, grootmoeder, de wolf, de jager. En niet te vergeten: de ontbrekende vader. Ook die. Het is immers vanuit onze vader-kant, dat wij onze kinderen tot exploratie stimuleren. In contrast tot het moederlijke in ons, dat, zoals wij eerder opmerkten, onze veilige kant, hechting, representeert.

Dan is het zaak dat wij ons met ieder van hen identificeren. De kwestie bezien vanuit het standpunt van elk van hen. Dat houdt in dat wij ons niet alleen de vraag stellen of ook wijzelf ooit narcistisch werden bezet, ons erdoor in onze exploratie belemmerd wisten, maar ons tegelijk afvragen of wij dat zelf ten aanzien van anderen ook doen of deden. En, indien niet, wat wij er aan doen om het te voorkomen, het te "corrigeren", wanneer wij er getuige van zijn.

Neemt niet weg dat we eerst en vooral nagaan wie de ene centrale figuur uit het verhaal is. Kunnen we dat niet uitmaken, omdat er bijvoorbeeld twee zijn, twee broers, of een prins en een prinses, dan zijn dat er twee. Dan zijn het twee protagonisten in wie wij ons als eersten inleven. Zoals bij de mythe van Orfeus en Euridice, en die van Narcissus en Echo. Zie voor deze laatste mythe www.yoga-intervision.com/pdf/about_narcissus_and_echo.pdf.

13. CENTRALE GEBEURTENIS

Onze toetsing vervolgend, na het bepalen van de centrale figuur gaan we na wat de meest dramatische gebeurtenis in het sprookje is. Van belang omdat wij daaraan kunnen zien naar welke opdracht op onze levensweg het sprookje verwijst. Sprookjes immers staan voor onze levensweg, althans voor dat stuk eruit dat we in het sprookje tegenkomen. Laten we zeggen: kernopdracht. Een kernopdracht die voortvloeit uit -, aansluit bij het veronderstelde centrale

thema. Bij Roodkapje dus: narcistische bezetting. Pleasing versus exploratie. Je onechte ik versus het ontdekken van je ware zelf. Hoe daarin onze weg te vinden.

Als nu de meest dramatische gebeurtenis uit Roodkapje niet aansluit bij die kernopdracht van zo even, dan komt onze thema-hypothese op losse schroeven te staan. Sluit ze er juist wel bij aan, dan zien wij onze hypothese, ons interpretatiekader, bevestigd. Gesteld voor de vraag welk tafereel de meest dramatische gebeurtenis representeert lijkt mij dat de dialoog tussen Roodkapje en de wolf te zijn, gevolgd door het moment waarop Roodkapje door de wolf wordt opgeslokt. Om dat met recht te kunnen zeggen zou je de vraag eigenlijk eerst aan kinderen, liefst een groot aantal, moeten voorleggen. Hoewel ik dat niet deed, de dialoog tussen Roodkapje en de wolf, annex opslokkerij, zal ongetwijfeld hoge ogen gooien.

Roodkapjes bevrijding uit de buik van de wolf is natuurlijk ook mooi, maar lang niet zo dramatisch. Nee, het meest dramatische, althans voor mij, is: Roodkapjes ontmoeting met de als grootmoeder verklede wolf, culminerend in dat zij wordt opgeslokt. Opgegeten. Als we dat leggen naast ons interpretatiekader, naast onze thema-hypothese, zien we iets treffends. “Ik kan je wel opeten” is immers precies wat je grootmoeders, tantes, tegen zo’n lief klein

meisje van een jaar of twee, drie, vier, vijf, kunt horen zeggen. “Ik zou je wel op kunnen eten, zo lief vind ik je”. Vaak in de variant van “vreten”.

Wat anders drukt zich zo uit dan het teveel aan liefde, aan bezittende liefde, waardoor narcistische bezetting wordt gekenmerkt! Wat anders betekent “ik zou je wel op kunnen eten” dan het kind maken tot jouzelf! Tot hoe jij wilt dat het moet zijn. Wat anders betekent het dan dat het moet blijven zoals het nu is: lief, vrolijk, slim, avontuurlijk, en toch netjes en beleefd. Kortom: pleasing. “Als ze slapen zijn ze het liefst”, zegt moeder tegen vader. Het kind hoort het, houdt zich slapend. Waarmee narcistische bezetting, en het offer waarmee het gepaard gaat, ten voeten uit is getekend.

14. DE AFLOOP

In termen van exploratie, in termen van haar ware zelf, sluit de centrale gebeurtenis naadloos aan bij onze thema-hypothese: van Roodkapje zelf, wie zij zelf zou kunnen zijn, blijft niets over. Helemaal niets! Zij wordt immers opgegeten. Wat, zoals wij zo even aangaven, betekent dat zij moest blijven zoals ze was. Om haar omgeving te behagen. De vraag die zich nu stelt is: moeten we na zo’n duidelijke bekrachtiging van ons thema nog verder checken of we goed zitten met onze thema-hypothese? En zo ja, hoe? Of is checken een te selffulfilling policy? En moeten we, á la Karl Popper, de beroemde wetenschapsfilosoof, juist uit alle macht proberen onze hypothese onderuit te halen, te falsificeren, zoals hij dat noemt?

Nou, dat gaat wel wat ver. Maakt van het interpreteren van sprookjes een welhaast wetenschappelijk getint avontuur. Nee, laten we gewoon blijven toetsen. En dat falsificeren van zo even vervangen door “open staan”. Open staan voor contradicties in het verdere verloop van het verhaal. Vooral de afloop van het verhaal is daarbij van belang. De “regel van de afloop” geeft aan: hoe beter de afloop op het thema aansluit, hoe correcter de hypothese. Sluit de afloop niet aan dan is er sprake van een contradictie.

Laten we daarom een sprong maken in het verhaal en kijken naar de afloop van Roodkapje. Wat hetzelfde is als kijken naar hoe het met Roodkapje afloopt. Wellicht dat de verteller ons, zoals te doen gebruikelijk bij sprookjes, op een bevrijdende ontknoping onthaalt. Of juist niet, wat ook voorkomt. Welnu, bezien vanuit ons centrale thema loopt Roodkapjes avontuur goed af wanneer dat haar bevrijdt uit de klem van narcistische bezetting, haar bevrijdt van de haar opgelegde dwang te blijven wie zij voor haar omgeving moet zijn. Haar de ruimte geeft haar exploratiedrang te volgen. Haar avontuur loopt slecht af wanneer zij van de regen in de drup komt. Terug naar af, terug in het gareel, terug naar pleasing. Beide mogelijkheden sluiten op onze thema-hypothese aan. Laten we luisteren hoe het sprookje in werkelijkheid afloopt.

“Roodkapje haalde echter vlug grote stenen en zij en daarmee vulden zij de buik van de wolf en toen hij wakker werd wilde hij weglopen, maar de stenen waren zo zwaar dat hij meteen in elkaar zakte en dood ter aarde viel. Toen waren ze alle drie blij. De jager stroopte het vel van de wolf af en ging ermee naar huis, de grootmoeder at de koek op en dronk de wijn die Roodkapje had meegebracht en knapte weer op, maar Roodkapje dacht bij zichzelf: “Zolang ik leef zal ik nooit meer in mijn eentje van het pad afgaan en het bos inlopen, wanneer mijn moeder mij dat verboden heeft.” Welnu, ik aarzel niet: in de laatste zin, in wat Roodkapje bij zichzelf dacht, zien we onze thema-hypothese zonder meer bevestigd. Helaas in de zin van terug naar af, terug in het gareel, terug naar pleasing. Ten koste van exploratie, ten koste van Roodkapjes ware zelf.

15. GECOMPRIMEERDE TIJD

Overigens, gesteld dat Roodkapjes avontuur goed was afgelopen, zij haar vrijheid had teruggekregen, én genomen, haar exploratiedrang te volgen, zij aan het slot had geleerd alert te zijn op wat zij zelf vindt en wilt, dat af te wegen tegen andermans belangen, grotere belangen, dan wil dat niet zeggen dat ook wij dat in één dag zouden kunnen. De ene dag van Roodkapjes avontuur staat voor, wat ons luisteraars betreft, een veel langere periode. Jaren en jaren, soms zelfs een leven lang, kan het duren voor ook wij op een dergelijk punt zijn.

Daarmee komen we op de regel die zegt dat korte tijdspannen uit mythen, sprookjes, verhalen, staan voor vele, vele jaren, perioden zelfs, uit ons leven. Eventueel zelfs voor onze gehele levensloop. Althans voor diegenen onder ons, waaronder ik, die in die verhalen onze ontwikkelingsgang, onze levensweg, zien gerepresenteerd. Of stukken eruit. Zoals crises.

Zo ook bij Roodkapje. Al lijkt het er op dat het sprookje gaat over één dag uit het leven van een klein meisje, in feite gaat het over de ontwikkeling van een drie, vier, vijfjarige tot aan diens adolescentie. Zo lang kan het immers duren vooraleer we afstand hebben genomen van ons pleasing gedrag, dan wel ons onvrije en vaak onbewuste verzet daartegen. Zo lang kan het duren voor we in redelijke harmonie leven binnen het spanningsveld dat bestaat uit beantwoording aan eisen en verwachtingen van onze omgeving respectievelijk het volgen van eigen wensen en voorkeuren.

Met andere woorden, het handelingsverloop in het sprookje comprimeert de tijd. Bij ons spiegelen moeten we de tijd dus uitrekken naar een veel langer tijdsverband. Deze regel geldt vrijwel altijd. Alleen, als je als kind naar een dergelijk sprookje luistert, weet je dat niet. En dat is maar goed ook. Als volwassene is dat vroeg genoeg. Dan kan het zijn dat het beeld van Roodkapje je opeens te binnen schiet. Vaak in een ontwikkelingsstadium waarin dat beeld ons helpt zicht te krijgen op wat ons parten speelt, op waar wij intussen zijn blijven steken.

16. INTRAPSYCHISCH ÉN RELATIONEEL

Niet dat sprookjes uitsluitend over onze individuele, innerlijke weg gaan. Dat is een misverstand. Het klopt, zoals ik al eerder opmerkte: alle karakters uit het sprookje representeren deelaspecten van onszelf. Het is alleen daarom al zinvol om nadrukkelijk de hoofdrolspeler(s) en bijfiguren te traceren. Roodkapje, moeder, grootmoeder, de wolf, de jager, al die karakters maken deel van ons uit. De een meer, de ander minder. Dat echter is niet het hele verhaal. Zo goed als zij in het sprookje reële figuren zijn, zo goed komen wij ze ook in ons dagelijks leven tegen.

Met andere woorden: we doen er wijs aan de hoofdrolspelers, de protagonisten, niet alleen intrapsychisch te benaderen, maar tegelijk relationeel. Interactief. Of hoe je dat ook noemen wilt. Sprookjes leren ons hoe mensen te typeren. Zij leren ons hen qua aard en karakter bijtijds te herkennen. Kortom, het is zaak beide interpretatiekaders, het intrapsychische zowel als het relationele, te hanteren. Dat is het meest vruchtbaar.

Wanneer we bijvoorbeeld de moeder van Roodkapje uitsluitend zien als onze veilige kant, ons “hoe het hoort”, hanteren we te zeer een uitsluitend intrapsychische benadering. Het klopt: moeder weet hoe het hoort in het leven. Moeders zijn zorgzaam, blijven aan de veilige kant. Wij worden vooral door moeders opgevoed. Het zijn vooral haar normen en waarden die wij

internaliseren. Dus dat moeders staan voor wat wel hechting heet, in functie van “rem op onze exploratiedrift”, dat klopt, althans dat kan. De werkelijkheid is echter dat we ook in onze buitenwereld tal van moeders tegenkomen. In de zin van normatief, bezorgd, soms zelfs overbezorgd-angstig. Roodkapje relationeel gezien gaat het er om te leren adequaat op hen te reageren. Noch vanuit kinderlijk verzet, noch vanuit vroegkinderlijke angst, vroegkinderlijk beamen. Zo ook met onze vader-kant. Die kan maken dat wij te exploratiegericht zijn, daarmee te roekeloos. Overmoedige vaderkarakters komen wij evengoed in het dagelijks leven tegen. Ze herkennen voorkomt dat zij ons tegen ons wil meetrokken.

Grootmoeder idem dito. Grootmoeder eerst en vooral zien als een archetype, dat staat voor de ons accepterende, milde, wijze, oudere vrouw in onszelf, zoals culturen grootmoeders wel zien, brengt ons niet ver. Temeer ook omdat Roodkapjes grootmoeder niet aan dat beeld beantwoordt. Grootmoeder immers zwijmelt liever bij het lieve meisje dat Roodkapje voor haar is, voor haar moet zijn. Welnu, dergelijke grootmoeders komen wij ook in het dagelijks leven tegen. Ongeacht hun leeftijd, ongeacht of zij man zijn of vrouw.

17. NOGMAALS: DETAILS

De wolf soortgelijk. Natuurlijk is het van belang om de flemmerige kant van onszelf te herkennen. Onze neiging ons anders voor te doen dan wij zijn, onze drogredenen waarmee wij onszelf en anderen verleiden. Wanneer wij daarmee echter volstaan leren wij niet de flemers om ons heen te herkennen, noch hoe ze te weerstaan.

Met flemers komen wij op de wolf. Na Roodkapjes belofte aan moeder om goed op te zullen passen vervolgt het verhaal met: “*Grootmoeder woonde echter buiten in het bos een half uur van het dorp. Toen Roodkapje nu in het bos kwam ontmoette zij de wolf. Roodkapje wist echter niet wat voor een boos dier het was en was niet bang voor hem.*” Voor we aan de wolf aandacht besteden nemen we eerst grootmoeder onder de loep. Dat zij in het bos woont, op een half uur van het dorp, lijken details, ze zijn het niet. Wij hadden het er al eerder over, in paragraaf 7. In de regel namelijk versterken details het thema. Details als beschrijving van omgeving, huis, uiterlijk, kleding, het weer, de natuur, moment van de dag enz.

Zo ook hier. Het accent van het zinnetje ligt bij grootmoeder, en dat zij in een bos woont. Wie snel leest ontgaat het dat het bos grenst aan een dorp. Een dorp waar Roodkapje en haar moeder wonen. Dat betekent dat Roodkapje en haar moeder in een redelijk beschermde omgeving wonen. Dit versterkt het feit dat grootmoeder in een bos woont. Daar is het donker, duister, vol gevaren. Precies dat is wat de verteller wil bereiken: de luisteraar moet merken dat er gevaar dreigt. En ja hoor, nog niet in het bos of Roodkapje stuit al op een wolf. Overigens niet *een* wolf, maar *de* wolf. Ik kom daar nog op terug.

Wie ongeduldig is en op de wolf over wil gaan moet nog even wachten. Anders ontgaat ons dat grootmoeders huisje op een half uur gaans ligt van het dorp waar Roodkapje en haar moeder wonen. Ook dat is betekenisvol. De korte afstand van zo'n 2 1/2 km tussen Roodkapjes moeder en grootmoeder, ongetwijfeld moeders moeder, wijst er op dat ook moeder door grootmoeder, haar moeder dus, narcistisch is bezet. Moeder is niet voldoende van haar eigen moeder los kunnen komen. Is, om haar te pleasen, vlakbij haar gaan wonen. Zet daar zelfs haar eigen kind voor in. Zelf ooit door grootmoeder, haar moeder dus, narcistisch bezet, biedt zij ook nog eens haar eigen kind aan grootmoeder daarvoor aan.

18. HERHALINGSDWANG

Een kritische kanttekening ten opzichte van de veronderstelling, de onze dus, dat ook Roodkapjes moeder door grootmoeder narcistisch werd bezet, lijkt op zijn plaats. In dat geval immers zou er sprake zijn van herhalingsdwang zoals dat heet. Waarover zo direct meer. Wellicht echter dat zich hier de valkuil van hinein interpreteren aftekent. Traditioneel immers woonden bejaarde ouders bij een van hun kinderen in. Althans op het platteland, waar ons verhaal is gesitueerd. Er was gewoon de plicht je ouders te verzorgen. Te concluderen dat de geringe woonafstand tussen moeder en grootmoeder onze thema-hypothese versterkt, gaat dus mogelijk te ver. Althans in dit stadium.

De zorgplicht van Roodkapjes moeder immers wijkt van deze traditie niet af. Lijkt zelfs van structurele aard. Even terug horen wij immers moeder tegen Roodkapje zeggen: *“Kom Roodkapje, hier heb je een stuk koek en een fles wijn, breng dat naar je grootmoeder, zij is ziek en zwak en dit zal haar goed doen.”* Moeder woont dus in de buurt van grootmoeder, haar moeder, omdat dat nodig is. Het lijkt daarom tendentiekus te zeggen dat moeder doorgaat met dankbaar haar kind te zijn. Dat zij voor haar zorgplicht haar dochter, zo jong als die nog is, hanteert, ook dat past binnen de zorgplichttraditie van weleer.

Maar of moeders daarin zo ver gingen dat zij hun kinderen daar bewust risico's bij lieten lopen, bewust het gevaar in stuurden, betwijfelen wij. Moeder immers stuurt Roodkapje door het donkere, gevaarlijke bos. Moeder weet dat er een wolf in huist. De verteller spreekt immers niet van *een* wolf, maar van *de* wolf. Moeder kent de wolf dus. Net als het hele dorp. Desondanks informeerde zij er Roodkapje niet over. Kortom, het feit dat moeder Roodkapje bewust risico's laat lopen, ondersteunt ons vermoeden er van herhalingsdwang sprake is. Gefaciliteerd door moeders zorgplicht en haar dichtbij wonen.

Moeder ontmoette ooit zelf de flemende, haar narcistisch bezettende wolf. Moeder werd zelf door hem bedrogen. Ter wille van haar psychologische overleving kon zij de pijn ervan niet onder ogen zien. Overspoeld als die ook werd door haar op exploratie gerichte ontwikkeling, haar groei van klein naar groot. Omdat niet beleefde pijn steeds weer opduikt, want hoe dan ook gevoeld moet worden, veroorzaakt moeder nu zelf die pijn. Iets dat zij doet door Roodkapje eenzelfde soort pijn te laten ondergaan. Zodat moeder háár pijn lijdt. Zodat haar eigen, niet onder ogen geziene pijn, zich hechten kan aan de pijn van haar dochter. Zo kan zij haar eigen pijn blijven ontlopen. Aldus wordt moeder van slachtoffer dader. Ongeweten. Niet eenmaal. Steeds weer. Gebeurt er niets, grijpt niemand in, dan wacht Roodkapje eenzelfde lot.

19. DIEREN, WAARONDER DE WOLF

Aldus, uiterst kort door de bocht, waar herhalingsdwang voor staat. Helaas blijft het niet bij het repeterend zelf arrangeren van soortgelijke, plaatsvervangende pijn. Er zijn anderen bij betrokken. Zoals onze eigen kinderen ... Wat Roodkapje betreft, de vraag of er in haar geval van herhalingsdwang sprake is, daarop komen wij aan het slot van ons betoog terug. Voor nu is het voldoende vast te stellen dat van onze protagonisten alleen de jagersman niet onder die termen valt. Hij immers laat Roodkapje, na haar bevrijd te hebben, met rust. Voldoende voor hem is dat zij haar eigen weg weer kan gaan. De wolf is een ander verhaal. Hij matcht ...

Nu wij dan eindelijk bij de wolf zijn aangeland, dieren zijn in sprookjes net zo betekenisvol als omgevingsdetails als bos, woning, jaargetij, tijdstip van de dag enz. Zo niet

betekenisvoller. Dieren treden binnen sprookjes niet alleen op als helpers, vaak staan zij ook voor mensen. Voor mensen in hun meest karikaturale vorm. Zo ook bij Roodkapje - sorry wolf, voor de karikatuur die wij van jou maken - de wolf. We hoeven bij Roodkapjes wolf echt niet in een symbolenboek te kijken om te weten waar hij voor staat. Evenmin hoeven we Thomas Hobbes ervoor aan te halen. Hobbes (17^e eeuw), met zijn 'homo homini lupus': de mens is voor de mens een wolf. Nee, bij Roodkapjes wolf lezen wij dat af aan zijn optreden. Aan hoe hij zijn doel tracht te bereiken. Meer nog dan aan het *boze* van Roodkapjes wolf.

Temeer omdat het doel van de wolf spoort met onze thema-hypothese. Willen grootmoeders kleinkinderen slechts in figuurlijke zin opeten, de wolf wil het letterlijk. Fysiek. Net als bij narcistische bezetting, maar daar psychologisch. De strategie die de wolf volgt is die van

paaien. Hij doet zich anders voor dan hij is: vriendelijk, belangstellend, vol lof. Zelfs deinst hij er niet voor terug zich uit te geven voor iemand anders: als schaapskieren trekt hij het nachthemd van grootmoeder aan. Veinzerij, bedrog door zoete praatjes, dat is wat de wolf hier verzinnebeeldt. In de afbeelding hierboven zie je dat terug. Al deinst Roodkapje een beetje terug, de wolf heeft immers verlekkerd zijn tong uit de mond, Roodkapje heeft hem niet door.

Laten we eens luisteren naar hoe de wolf te werk gaat. *“Goedemorgen, Roodkapje”, sprak hij. “Dag wolf.” “Waarheen ben je zo vroeg op pad, Roodkapje?” “Naar grootmoeder.” “Wat draag je daar onder je schortje?” “Koek en wijn. We hebben gisteren gebakken en nu zal grootmoeder, die ziek en zwak is zich te goed kunnen doen en weer kunnen aansterken.” “Roodkapje, waar woont je grootmoeder?” “Nog ruim een kwartiertje lopen verder het bos in, onder de drie grote eiken, daar staat haar huis, en beneden staat de notehagen, dat weet je vast wel”, zei Roodkapje.”*

20. MATCHEN

Wat we de wolf hier horen doen is wat binnen de wereld van partnerkeuze, en ook wel de wereld van therapie, de wereld van neurolinguistic programming (nlp), en wellicht elders ook, matchen heet. Matchen gebeurt binnen dat soort contexten bewust. In principe echter is matchen iets wat zich spontaan voordoet. Mensen matchen, vormen een goede match, een goede combinatie, wanneer zij zich op hetzelfde richten, het met elkaar eens zijn, hun visies en voorkeuren delen, elkaar aanvullen enz. Vaak nemen zij fysiek daarbij dezelfde soort houding aan, volgen zij eenzelfde spreektempo enz. Vanuit het aldus ontstane vertrouwen zijn zij, doorgaans maar al te graag, bereid elkaar te informeren over hun motieven, hun overwegingen, hun emoties, hun plannen, en wat al niet. Gevraagd zowel als ongevraagd.

Het is vanuit deze observaties, deze wetenschap, dat matchen tevens een bewuste strategie werd. Met als doel het vertrouwen van de ander te winnen. Vanuit therapeutische setting begonnen, is dergelijk matchen ook in onze alledaagse omgang met elkaar, en niet te vergeten: in de verkoopbranche, binnengesloten. “Aansluiten bij andermans actualiteit, affiniteiten, belangstellingswereld”, is waar het daarbij om gaat. Daarvoor moet je er natuurlijk wel eerst zien achter te komen welke dat zijn. Welnu, als je die al niet zonder meer reeds waarneemt, of van de ander verneemt omdat die je er vanuit zichzelf over inlicht, doe je dat door er simpelweg naar te vragen.

Natuurlijk niet op commandotoon, als was je de ander aan het verhoren. Ook niet al te nadrukkelijk, want dat is doorzichtig, wekt argwaan. Vragen stellen vanuit voorinformatie, vanuit vooronderstellingen die in de buurt komen van wat de ander bezig houdt, werkt het best. Vriendelijk daar naar vragen is een sterk matchmiddel. De ander voelt zich gekend, gezien, is van daaruit tot antwoorden bereid. Soms is die bereidheid zo groot dat hij of zij niet meer te remmen is, meer vertelt dan gevraagd, door gaat met het geven van informatie tot in de kleinste details. Geen haar op het hoofd die zich dan afvraagt waar de belangstelling van de vragensteller vandaan komt of wat die met de verstrekte informatie doet.

Zo ook Roodkapje ... Zo ook wij. Hoe snel zijn we niet gecharmeerd wanneer anderen belangstellend vragen naar waar wij naartoe op weg zijn, naar ons wel en wee, onze ervaringen, onze visies. Blij ons verhaal kwijt te kunnen verzuimen wij ons af te vragen vanwaar de vragen van de ander stammen. Verzuimen wij te vragen wat hij of zij er zelf van vindt, zelf ervoer. Verzuimen wij te vragen naar wat hem tot zijn vragen brengt.

DEEL 3: DE POINT (MORAAL)

21. WIE DE WOLF NIET HERKENT IS NAÏEF

Hoewel de tegenvraag “vanwaar is het dat je dit vraagt?” bij persoonlijke vragen, trouwens bij welke vraag ook, volstrekt gelegitimeerd is, aarzelen wij naar de herkomst van andermans belangstelling, andermans nieuwsgierigheid te vragen. Zelfs wanneer behoedzaamheid ons dat ingeeft. Wij willen niet graag bot overkomen, bang als wij zijn de ander met onze tegenvraag af te wijzen. Zelfs durven wij het niet wanneer wijzelf wél de gewoonte hebben onze vragen toe te lichten, ons voor ons vragen, voor ons doorvragen, tevoren te rechtvaardigen.

Waarom zouden wij ook op onze hoede zijn, en waarvoor eigenlijk, wanneer de ander zo perfect aansluit bij wat ons triggert, als de wolf ten opzichte van Roodkapje doet. Na eerst bij Roodkapjes actualiteit te hebben aangesloten, dat zij onderweg is, met een mandje met lekkers, tunit de wolf in op wat hij van kinderen, vooral meisjes, en hun belangstelling weet. *“Roodkapje, zie je al die mooie bloemen niet die overal in het rond staan, waarom kijk je niet om je heen? Ik geloof dat je niet eens hoort hoe lieflijk de vogeltjes zingen. Je loopt maar door alsof je naar school gaat en dat terwijl het hier buiten in het bos zo verrukkelijk is”*, is wat hij haar zegt. Waarmee hij haar, volgens beproefd patroon, uitdaagt tegelijk.

Wij die het sprookje kennen weten dat de wolf zijn eigen agenda heeft. Dat hij Roodkapje van haar pad af wil hebben, zodat hij tijd wint en eerder dan zij bij grootmoeder arriveert. Hoe echter zou Roodkapje dat moeten weten? Roodkapje immers *“wist (echter) niet wat voor een boos dier het was en was niet bang voor hem”* Precies daar zit voor ons de crux. Ook wij als luisteraars, trappen er in. Wij nemen voor zoete koek aan wat de verteller ons wil doen geloven: dat een klein meisje, ook al ontmoette zij nog nooit een wolf, niet van hem schrikt, niet op haar hoede is. Wij geloven dat omdat ook wij, zodra door matchers benaderd, zijn als Roodkapje: naïef.

Met deze laatste opmerking zijn wij aanbeland bij ... inderdaad: de moraal van het verhaal. Waren wij in deel 1 op zoek naar het centrale thema, meenden wij het te hebben aangetroffen in narcistische bezetting versus exploratie, toetsten wij in deel 2 of onze aanname steek hield, en dat deed het, thans is het zaak na te gaan wat het verhaal ons leert.

22. ONSCHULD DIE VERLOREN GAAT, - MOET GAAN

Zijn ook wij, net als Roodkapje, onvoldoende op de hoogte van hoe narcistische bezetting werkt? Zijn ook wij onvoldoende bekend met het daarmee gepaard gaande onwaarachtige gedrag van mensen? Ook al zijn die er zich niet van bewust. Ik denk het. Wij geloven niet dat mensen opzettelijk matchen. Dat zij, door belangstelling te veinzen, ons voor hun karretje spannen. Roodkapjes naïviteit, Roodkapje staat model voor hoe ook wij onschuld en naïviteit met ons meedragen. Verdedigen zelfs. Soms ons leven lang.

Hoe vaak immers hoor je mensen, ook van hoge leeftijd, niet zeggen dat zij weigeren het verkeerde van hun medemens te denken. Dat ze liever beduveld worden dan argwanend te zijn. Het klinkt mooi, maar het is onvolwassen. Al vinden ook wij het een nobel standpunt, het berust op een misverstand. Het misverstand dat mensen altijd het beste met ons voor hebben. Het misverstand dat, wanneer wij van anderen denken dat zij ons lijken te willen benadelen, wij dan niet zouden geloven in de intrinsieke goedheid van onze medemens. Het

misverstand dat, wanneer wij menen dat wij deze of gene vanwege herhaalde slechte ervaringen maar beter kunnen vermijden, wij hem daarmee tekort doen.

Bezien vanuit Roodkapje, gaat het om de vraag hoe wij ons verhouden tot het feit dat wij de wolf niet kennen en eigenlijk ook niet willen kennen. De vraag lijkt dezelfde als de vraag naar wat er verloren gaat zodra wij de wolf in de ander, dat deel van hem dat anderen manipuleert, onder ogen zien. Zou het kunnen dat het onze kinderlijke onschuld is die wij niet willen verliezen? Immers vanaf dat moment denken we óók kwaad van de ander. Vanaf dan houdt de wereld, als uitsluitend roze, op te bestaan.

Althans als wij niet al te veel op Roodkapje lijken. Roodkapje die bang is van het pad af te gaan, het onbekende bos in. Roodkapje die alleen de bloemetjes wil, maar de wolf niet. Opeens nemen we waar dat niet alleen wijzelf het centrum van de wereld zijn, maar ieder ander óók. Opeens klinkt er een stemmetje in ons, dat zich afvraagt: manipuleren wij anderen niet soms net zo? Winden wij anderen soms ook om onze vinger? Met die vraag, dat besef, is veel gewonnen. Als dat het verliezen van onze onschuld is, wat wij menen dat het is, dan kan het niet anders dan dat het zo moet gaan. Althans, willen wij volwassen worden.

23. DE ZINTUIGEN

Aan het verliezen van onze onschuld, aan het herkennen van ook het kwade in onszelf is overigens niet alleen de buitenwereld debet. Onze zintuigen spelen er een belangrijke rol in. Een intermediaire rol. De twee wijzen waarop de wolf de functie van onze zintuigen omschrijft laat dat zien. Om te beginnen de kwade kant. Die komt naar voren in de dialoog tussen de verklede wolf en Roodkapje. Daarin prijst de wolf de zintuigen aan als uitsluitend ten behoeve van eigen, respectloos, kwaadaardig gebruik. Luister maar.

“Daar lag grootmoeder met de muts over het gezicht getrokken en zij zag er erg vreemd uit. “O, grootmoeder”, zei zij, “wat heb je grote oren.” “Dat is om je beter te kunnen horen.” “Maar grootmoeder, wat heb je grote ogen.” “Dat is om je beter te kunnen zien.” “Maar grootmoeder, wat heb je grote handen.” “Dat is om je beter te kunnen pakken.” “Maar Grootmoeder, wat heb je een verschrikkelijk grote mond.” “Dat is om je beter op te eten.” En nauwelijks had de wolf dat gezegd of hij was met een sprong het bed uit en verslond het arme Roodkapje.”

Willen we horen over de mooie kant van onze zintuigen dan hoeven we slechts terug te gaan naar de eerste ontmoeting tussen Roodkapje en de wolf. Eenmaal Roodkapje uitgehoord over waar zij naartoe op weg was, vatte de wolf het plan op niet alleen grootmoeder op te eten, maar ook Roodkapje. Toen hij wist hoe dat aan te pakken *“liep hij een eindje met Roodkapje mee en zei toen: “Roodkapje, zie je al die mooie bloemen niet die overal in het rond staan, waarom kijk je niet om je heen? Ik geloof dat je niet eens hoort hoe liefelijk de vogeltjes zingen. Je loopt maar door alsof je naar school gaat en dat terwijl het hier buiten in het bos zo verrukkelijk is.”*

Ogen, oren en ook handen, om bloemen te plukken, passeren de loep. Nu echter niet voor respectloos eigen gebruik, maar om ervan te genieten. Van al het schoons dat het bos te bieden heeft. Bewonderend, verwonderend. Dat de bloemen heerlijk ruiken, de bramen zoet smaken, het mos zo zacht is, laat de verteller aan onze verbeelding over. Voor hetzelfde geld had hij dat er bijgezegd. Daarmee onze zintuigen met neus, mond, tastzin gecomplementeerd.

24. GENIETEN IN EEN VEILIGE OMGEVING

Intussen zijn we wel wat van ons thema afgeraakt. Van het thema narcistische bezetting versus exploratie. Maar eigenlijk toch ook weer niet. Perfect zoals immers de wolf inspeelt op Roodkapjes exploratiedrang. Wetend dat die via haar zintuigen verloopt. Luister maar. *“Roodkapje keek op en toen zij de zonnestralen door de bomen zag dansen en zag hoeveel mooie bloemen er overal stonden, dacht zij: “Als ik voor grootmoeder een vers geplukt boeketje meebreng zal zij dat heerlijk vinden; het is nog zo vroeg op de dag dat ik toch wel op tijd kom.” Daarmee liep ze van het pad af het bos in en ging bloemen zoeken. En toen zij er één geplukt had, dacht ze dat er verderop een nog mooiere stond en liep daarheen en raakte steeds dieper het bos in.”*

Prachtig hoe de verteller tussen de regels door suggereert dat Roodkapje grootmoeder als rationalisatie hanteert, als verontschuldiging, om te doen wat zij beloofd had niet te doen: van het pad afdwalen. Terwijl het juist omwille van grootmoeder was dat moeder haar nog zo had gezegd dat niet te doen. Immers: *“dan val je en breek je de fles (wijn) en heeft grootmoeder niets”*. Nee, Roodkapje negeert moeders waarschuwing en slaat aan het bloemen plukken. Aanvankelijk bestemd voor grootmoeder vergeet zij die bestemming al snel en geniet zij uitsluitend nog van al die mooie bloemen en het plukken ervan.

Tussen haakjes: het is wederom vanwege close reading dat wij dat laatste weten. Immers, even verderop vertelt het verhaal: *“Roodkapje had echter rondgelopen en bloemen geplukt en toen zij er zoveel bij elkaar had dat zij er niet meer kon dragen, herinnerde zij zich haar grootmoeder weer en ging op weg naar haar toe.”* Waarmee ik nogmaals wil onderstrepen hoe belangrijk close reading is. Wij komen des te meer te weten naarmate wij zorgvuldiger lezen en herlezen. Haast als een detective nieuwe informatie leggend naast reeds aanwezige.

Dat zij tijd en doel zou vergeten, dat was waar de wolf op mikte. Zo won hij de tijd om eerder dan Roodkapje bij grootmoeders huisje te komen, grootmoeder te bedriegen en op te peuzelen. Wij hadden het kunnen weten. De verteller immers kondigde het met zijn *“en raakte steeds dieper het bos in”* reeds aan. Daarmee aangevend dat als je geniet, je dat moet doen in een vertrouwde, veilige omgeving, en niet in een gevaarlijk bos, niet in een risicovolle omgeving. Genieten immers houdt in dat je je alertheid laat varen. Precies wat Roodkapje overkwam.

25. VERTROUWEN OP OORDEEL EN INTUÏTIE

Weer op weg naar grootmoeder toe, herneemt Roodkapje zich. Met haar doelgerichtheid komt haar alertheid terug. *“Zij was verbaasd dat de deur open stond en toen zij de kamer instapte was het haar zo vreemd te moede dat ze dacht: “Lieve hemel, wat vind ik het hier griezelig vandaag, terwijl ik anders toch zo graag bij grootmoeder ben.” Zij riep: “Goedemorgen”, maar kreeg geen antwoord. Daar lag grootmoeder met de muts over het gezicht getrokken en zij zag er erg vreemd uit.”*

Duidelijk is dat Roodkapje de situatie die zij aantreft niet vertrouwt. Vier momenten voert de verteller daar voor aan. Drie van de vier zijn van empirische aard, hebben met waarneming te maken. Te weten: de deur staat open. Op haar “goedemorgen” krijgt zij geen antwoord. Grootmoeder ziet er erg vreemd uit. Het vierde moment, qua volgorde het tweede, is van gevoelsmatige, intuïtieve aard: eenmaal de kamer ingestapt is het Roodkapje *“vreemd te moede”*. Sterker nog, zij vindt het er *griezelig*. Ondanks al deze signalen luistert zij er niet

naar. Integendeel, Roodkapje loopt door naar het bed en schuift de gordijnen die er voor hangen, opzij. In de versie van Perrault stapt zij zelfs bij de wolf, vermomd als grootmoeder, in bed. Zoals te zien aan de afbeelding hieronder.

Zoals ik al eerder zei verliezen wij onze onschuld zodra wij over mensen en situaties durven oordelen. Tegelijk winnen wij aan moed. Vaak immers vrezen we voor de consequenties ervan. Met name wanneer ons oordeel niet in ons verwachtingspatroon past. Datzelfde geldt voor onze intuïtie. Had Roodkapje al geleerd op haar oordeel te vertrouwen, had zij haar intuïtie reeds leren kennen als bron van informatie, dan had het verhaal ongetwijfeld anders gelopen. Vast en zeker was zij op een afstandje gebleven. Om van daaruit te onderzoeken wat er aan de hand was. Mogelijk ook dat zij, zodra eenmaal op die vreemd uitgedoste grootmoeder gestuit, was omgekeerd. Om hulp te halen.

Voor Roodkapje is het, gegeven haar leeftijd, gegeven ook haar verlangen grootmoeder te verrassen, temeer omdat zij al te lang gedraald had, niet vreemd dat zij onvoldoende op haar oordeel vertrouwt, onvoldoende waarde aan haar intuïtie hecht. Van grootmoeder is dat moeilijker te begrijpen. Als er iemand is die van het bestaan van wolven op de hoogte zou moeten zijn, hun ware aard zou moeten kennen, dan is het wel grootmoeder. Haar leven lang woont zij al in het bos. Bovendien alleen. Toch herkent grootmoeder de wolf niet, vindt zij zijn verdraaide stem niet verdacht, schrikt zij er niet van op dat hij *“zonder een woord te zeggen, recht op grootmoeder (afliep)”*.

26. KWAAD VAN IEMAND DENKEN

Alertheid, op ons oordeel vertrouwen, onze intuïtie een kans geven, daaraan meer aandacht besteden, ons leven lang, dat alles in toenemende mate, dat is waar het hier om gaat. Dat

grootmoeder de wolf niet herkent, hoewel zij hem gegeven haar leeftijd en ervaring wel zou moeten kennen, betekent voor ons dat grootmoeder geen kwaad van iemand wil denken. Is Roodkapje nog onschuldig, grootmoeder is naïef. Het woord viel al eerder.

Zoals zoveel mensen naïef zijn, meer dan je op het eerste gezicht denkt, die, ondanks indicaties van het tegendeel, weigeren van anderen kwaad te denken. “Dan maar liever bedrogen worden. Ik wil gewoon het vertouwen in mijn medemens niet verliezen” is wat wij hen dan horen zeggen. Niet wetend dat een dergelijke houding, in menige situatie positief qua effect, hen in menig ander geval tot uitlokker, welhaast tot medeplichtige, maakt. Niet beseffend dat ook in henzelf, naast goed, ook kwaad schuil gaat. Relatieve begrippen, elkaar oproepende hoedanigheden, als goed en kwaad nu eenmaal zijn. Gekenmerkt als zij bovendien zijn door slechts graduele verschillen, door slechts vloeiende overgangen.

In sterk contrast met grootmoeder is daar de jagersman. Hij herkent de wolf onmiddellijk. Luister maar naar hoe resoluut de jager op zijn oordeel vertrouwt. Er zijn optreden op baseert. *“Toen de wolf zat was ging hij weer in het bed liggen, viel in slaap en begon heel hard te snurken. Toen kwam net de jagersman voorbij die bij zichzelf dacht: “Wat is die oude vrouw aan het snurken. Ik zal eens even kijken of haar iets mankeert.” Hij ging de kamer binnen en toen hij bij het bed kwam zag hij dat de wolf erin lag. “Moet ik jou hier vinden, ouwe boosdoener,” zei hij, “ik heb lang naar je gezocht.”*

De jager vertrouwt op zijn ervaring, durft te oordelen. Is volwassen. Ziet reeds sinds lang het kwaad onder ogen. Zij het dat het hem, gegeven zijn *“moet ik jou hier vinden”*, nog steeds verbaasd het op de meest onverwachte plekken aan te treffen. Zij het dat hij met zijn *“ouwe boosdoener”*, waarmee hij de wolf als het kwade traceert, wel wat ver in gaat. Gedrag en persoon vereenzelvigend. Als zou de wolf geen goede kanten hebben. Maar goed, hij is niet voor niets een jager. Met nuancerings komen jagers nu eenmaal niet ver.

27. TE VRIEND MET HET KWADE IN ONSZELF

De jager begroet de wolf met nog wat meer dan *“ouwe boosdoener”*. Niet alleen uit hij met zijn *“moet ik jou hier vinden”*, zoals gezegd, zijn verwondering, met zijn *“ik heb lang naar je gezocht”*, uit hij zijn blijdschap. Nu we weten dat sprookjes zowel relationeel als intrapsychisch worden geduid, weten we ook dat het lange zoeken van de jager, en zijn uiteindelijke *“vinden”*, mede op de jager zelf slaat. In plaats van het kwade uitsluitend in de buitenwereld te projecteren is de jager tegelijk alert op het kwade binnen hem zelf. Alert op zijn eigen manipulatieve kant, zijn zich anders voordoen dan hij is. Ten behoeve van liefde en waardering voor eigen gebruik.

Ondersteuning voor deze visie vinden wij bij het feit dat de jager de wolf niet doodt. Luister maar: *“Hij wilde net zijn geweer aanleggen toen hij ineens bedacht dat de wolf de grootmoeder wel eens opgeslokt zou kunnen hebben en dat zij misschien nog gered kon worden en dus schoot hij niet maar nam een schaar en begon de buik van de slapende wolf open te knippen. Hij had nog maar een klein eindje geknipt toen hij het rode kapje zag glanzen en na nog een paar knippen sprong het meisje eruit en riep: “Och, wat ben ik geschrokken, wat was het donker in de buik van de wolf!”*

De jager schrikt niet van het kwaad, noch in de buitenwereld, noch binnen hemzelf. Was dat wel zo geweest dan had hij de wolf meteen gedood. Daarmee ook grootmoeder en Roodkapje

om het leven gebracht. Zoals wij later zullen zien neemt hij zelfs zijn vel als aandenken mee. Wat staat voor blijvende alertheid op de eigen kwade neigingen. “Je vijand zien als je vriend, als je leraar” heet het binnen het boeddhisme. Iets wat Roodkapje en grootmoeder nadrukkelijk niet doen. Zoals blijkt uit het vervolg: *“En toen kwam de oude grootmoeder er ook nog levend en wel uit, al snakte zij naar adem. Roodkapje haalde echter vlug grote stenen en daarmee vulden zij de buik van de wolf en toen hij wakker werd wilde hij weglopen, maar de stenen waren zo zwaar dat hij meteen in elkaar zakte en dood ter aarde viel.”*

Kortom, wie meent dat de wolf in hem kan worden gedood, sterker nog: dood is, vergist zich. Hij of zij is, al klinkt het hard, niet te vertrouwen. Dit in tegenstelling tot degenen die juist niet voor zichzelf instaan en je vragen alert te blijven. Juist hen kun je vertrouwen. Wie zeggen aanspraak te maken op wijsheid, heiligheid, verlichting, vertrouw ze niet. Ook al zijn het nog zulke beroemde gurus, nog zulke gerespecteerde tradities of religies, zodra ze vragen je aan hen over te geven, of aan voor wie of wat zij staan, blijf alert. Juist dan. Niet dat zij je narcistisch bezetten, ook al kan het zijn van wel. Nee, je alertheid geldt jezelf: heb je het fenomeen narcistische bezetting niet doorschouwd, dan kan het zijn dat wat je voor een act van overgave aanziet, voor ‘worshipping’, zoals dat heet, een ultieme vorm van pleasing is.

28. DE BUIK: ONZE DONKERE KANT

Steun voor onze interpretatie van waar de wolf voor staat, vinden wij bij hoe Roodkapje en de jager de buik van de wolf beleven. Roodkapje wil er zo snel mogelijk van vandaan: *“wat ben ik geschrokken, wat was het donker in de buik van de wolf.”* De verteller weet maar al te goed dat de buik staat voor onze donkere kant. Waar Roodkapje de buik van de wolf met stenen vult, met ballast zijn dwingende buik het zwijgen oplegt, daar vat de jager de buik juist aan. Hij tuigt op onderzoek. Vermoedend er grootmoeder in aan te treffen *“nam (hij) een schaar en begon de buik van de slapende wolf open te knippen.”*

Zal Roodkapje ooit ook de buik van de wolf onderzoeken? Het verhaal suggereert dat het daar niet van komt. Roodkapje kiest voor veiligheid, stopt met exploreren. Voegt zich naar haar moeder, naar het gezag, naar de norm. Immers: *“Toen waren zij alle drie blij. De jager stroopte het vel van de wolf af en ging ermee naar huis, de grootmoeder at de koek op en dronk de wijn die Roodkapje had meegebracht en knapte weer op, maar Roodkapje dacht bij zichzelf: “Zolang ik leef zal ik nooit meer in mijn eentje van het pad afgaan en het bos inlopen, wanneer mijn moeder dat verboden heeft”.*

Waarmee het offer van het narcistisch bezette kind lijkt te zijn gebracht. Zal het ooit nog weten wat het zelf vindt, zelf fijn vindt? Al lijkt het erop dat het deel heeft aan dezelfde verlangens als andere kinderen, dezelfde emoties als andere mensen, overwegend is het kopiëren dat het doet. Totdat het merkt hoe unhappy het is. Totdat iemand - binnen het kader van narcistische bezetting noemt men die “welwillende getuige” - te hulp schiet en vertelt wat er zo donker is. Vertelt, piano piano, dat het met anderen hetzelfde doet als het ooit zelf werd aangedaan. Dat pleasing, de ander ter wille zijn om zelf bevestigd te worden, niet tot werkelijke intimiteit leiden, niet gelukkig maakt. Noch jezelf, noch anderen.

Ook voor ons is de wolf doden de oplossing niet, want komt neer op ontkenning, op niet willen zien. Ook voor ons is het beter de wolf zo levend mogelijk te houden. Ook wij doen er goed aan *“Het vel van de wolf af (te) stropen en mee naar huis (te) nemen”*, zoals de jager doet. Zo blijven we bewust van wat er in de buik van de wolf, in onszelf dus, huist. Pleasing

vraagt blijvende aandacht. Zo niet dan blijven we het doen. Niet omwille van de ander, maar omwille van waardering en liefde. Ook wanneer wij ons richten op het transcendente, bijvoorbeeld in de persoon van Jezus, kan dat het geval zijn. Of in de persoon van Krishna niet te vergeten. Daar is het uitsluitend pleasing dat de klok slaat: pleasing van Krishna. Voor de teleurstellingen die daarmee gepaard gaan, voor zover althans ons vroegkinderlijk pleasen niet uitgekrokt, troost zoekend bij wie zich - life - voor narcistische bezetting aanbiedt. Als dat zo is: hoed je dan niet slechts voor Roodkapjes, maar voor Jezus, Krishna, gurus ook.

29. TRANSFORMATIE OF TERUG IN HET GAREEL

Was ook een ander slot mogelijk geweest? Een slot waarin Roodkapje zich uit de narcistische bezetting die haar gevangen houdt, bevrijdt? Ik meen van wel. Een slot waarin Roodkapje, wijzer geworden van haar ontmoeting met de wolf, tegen zichzelf had gezegd: *“Nou snap ik waarom iedereen mij zo schattig vindt. Het zit hem in dat rode kapje, dat rode mutsje. Weg met dat fluweel en dat rood. Ik zet het niet meer op. Kan dan gaan en staan waar ik zélf wil.”*

Dat zou pas, of moet ik zeggen: ook, een aardig eind van het verhaal zijn geweest. Precies de soort transformatie waarop je bij de afloop van sprookjes hoopt. Nou ja, als volwassene dan. Kinderen zitten op zo'n eind niet te wachten. Bij zo'n slot had ik ook niet zo lang hoeven wachten met onthullen waarom Roodkapjes rode kapje staat voor narcistische bezetting. Zoals ik zo direct zal doen. Al weten jullie dat natuurlijk al lang. Nee, Roodkapje zegt niet wat ik graag van haar had willen horen. Nauwelijks bevrijd uit de buik van de wolf of Roodkapje zet grootmoeders rode mutsje weer op. Wat wil zeggen: laat zich weer narcistisch bezetten. Roodkapje hervat haar pleasing gedrag. Weer terug in het gareel.

Al komt het mij voor dat de prachtige afbeelding van Lidia Postma waarmee zij dit moment weergeeft (zie hieronder) duidelijke taal spreekt, toch zal ik mij, zoals zo even beloofd, nader verklaren. Immers, als grootmoeders, of moeders, of wie ook, een klein meisje een rood kapje annex rood mutsje geven, dan is dat niet alleen omdat dat haar zo mooi staat, maar ook omdat het ervoor zorgt dat het meisje permanent zichtbaar is. Met rood als signaalkleur, bovendien boven op haar hoofd, is het meisje van alle kanten traceerbaar, permanent binnen hun bereik.

Als dat zou zijn om haar voor gevaren te behoeden dan zou dat nog tot daaraan toe zijn. Nee, het rode kapje zorgt ervoor dat grootmoeder of moeder, of wie ook, op elk gewenst moment hun lieveling naar zich toe kunnen halen. Om haar te knuffelen, haar te koesteren, met haar te pronken. Ook als zij in een hoekje op zolder, of lekker in de tuin, aan het spelen is. Je pakt haar gewoon van de grond, breekt bij haar in ... Zie je dus een meisje met een rood kapje of mutsje, een schattig meisje dus, ik herhaal het nog maar eens: hoed je dan voor haar.

30. EEN BIJZONDERE ILLUSTRATIE

Tussen haakjes: het is deze afbeelding, de afbeelding van Lidia Postma van zo even, waarop ik doelde toen ik, intussen lang geleden, in paragraaf 9 meen ik, een bijzondere afbeelding in het vooruitzicht stelde. Een met meerwaarde, zoals ik toen opmerkte. Want wat zien we? Wij zien grootmoeder en Roodkapje, met hun rug naar het bed gekeerd, naar de wolf kijken. Daar ligt hij, met een zojuist door de jager opengeknpte buik. In coma, maar nog niet dood.

Zonder dat te hebben hoeven argumenteren, de uitgever heeft haar daar vast en zeker vrij in gelaten, kiest de illustratrice voor een bijzonder moment uit het handelingsverloop: het moment van de bevrijding uit de buik van de wolf, vlak vóór Roodkapje, grootmoeder en jagersman de buik van de wolf met stenen vullen. Het is het moment waar wij het zo even ook al over hadden.

Voor de illustratrice is dit, althans zo stellen wij ons dat voor, een beslissend moment: de wolf is weliswaar uitgeschakeld, maar nog niet dood. En nu moeten Roodkapje en grootmoeder naar hem kijken. Of zij willen of niet. Of kijken zij juist niet? Ik begin met grootmoeder. Inderdaad, grootmoeder kijkt niet naar de wolf. Haar opengesperde ogen blikken recht vooruit, met haar handen drukt ze de linker hand van Roodkapje tegen zich aan. Het lijkt erop alsof grootmoeder eerder bij Roodkapje steun zoekt, dan Roodkapje bij haar.

Roodkapje staat schuin voor grootmoeder. Behoudens haar linkerhand, los van haar. Al kijkt Roodkapje wél naar de wolf, haar kijken is een kijken zonder te zien. De ernst van de situatie, de opluchting bevrijd te zijn, dringen niet tot haar door. Teruggrijpend op een prillere staat van haar ontwikkeling - in de vaktaal: regressie - zoekt Roodkapje steun bij wat zij nog niet zo lang geleden, gewend was te doen. Via het surrogaat van haar duim zoekt zij veiligheid bij de moederborst. Niet bij grootmoeder. Anders had zij zich wel tegen haar schoot aangedrukt.

31. GROOTMOEDER IS ONTZET ... MAAR WAAROVER?

Dat Roodkapje zich niet tegen grootmoeder aandrukt begrijpen we overigens best. Grootmoeder heeft daar geen ruimte voor. Zij is teveel met zichzelf bezig. Met wijdopen ogen, haar mondhoeken naar beneden, kijkt zij recht voor zich uit, iets omhoog. Licht achteruitdeinzend houdt zij haar handen hoog voor haar borst. Wie die houding nabootst weet: grootmoeder drukt ontzetting uit. Niet over de wolf, noch over het barre avontuur van zo even. Nee, het is iets anders waardoor grootmoeder zo ontzet is: tot haar dringt door wat ze gedaan heeft. Al heeft zij er geen woorden voor, en al zeker niet die van ons, zij heeft Roodkapje, haar kleinkind, narcistisch bezet. Na datzelfde eerst haar eigen dochter te hebben aangedaan.

Het beeld van de illustratrice, althans voor mij, toont dat narcistische bezetting zich van generatie op generatie voortzet. Wie door dierbaren narcistisch is bezet, zal ten opzichte van eigen dierbaren hetzelfde doen. Wat, zoals wij zagen, herhalingsdwang heet. Tegelijk toont de afbeelding, in de persoon van grootmoeder, dat het mogelijk is deze keten te doorbreken. Wat kan door zich bewust te worden van het drama dat narcistische bezetting heet. Door te achterhalen hoe het in het eigen leven een rol speelde en speelt. Door er mee te stoppen.

Een meisje van de leeftijd van Roodkapje is daar te klein voor, een meisje op de leeftijd van grootmoeder niet. Zoals de illustratrice laat zien. Meisjes op de leeftijd van Roodkapjes moeder staan er het beste voor. Zij kunnen hun gedrag nog wijzigen, hun kinderen meer eigenheid gunnen. Grootmoeder, al zijn haar ogen er nu voor geopend, is daar niet of nauwelijks meer toe in staat. Ongedaan maken kan zij het al helemaal niet. Grootmoeder kan alleen nog proberen in het reine te komen met zichzelf. De blik van ontzetting in haar ogen kan plaatsmaken voor rouw.

Rouw over dat ze ook zelf ooit het slachtoffer van narcistische bezetting was. Rouw over dat ze dat niet eerder in haar leven heeft doorschouwd, terwijl zij daar toch zo veel kansen voor had. Zij woonde al zo lang, alleen, in het bos, had er al zo vaak wolven ontmoet. Niet alleen schuldig aan narcistische bezetting, bestaat haar schuld tegelijk uit het feit dat ze niet eerder aan zelfonderzoek deed, dat ze niet de moed had op zoek te gaan naar de bronnen van haar eigen unhappiness. Zich niet zette aan de moeilijke opgave, een opgave waarvoor wij allemaal staan, om de wereld te zien in diens dualiteit van goed en kwaad.

VERANTWOORDING IN VORM MINI-ESSAY (2010)

1. Het behoeft geen betoog, maar toch zeg ik het maar even: wat kinderen betreft, sprookjes zijn om ze aan hen voor te lezen, ze aan hen te vertellen. Het duiden ervan is een bezigheid voor volwassenen. Kinderen naar duidingen vragen, of erger: hen met die van onszelf lastig vallen, zie ik als aantasting van hun persoonlijke levenssfeer, als inbreuk op hun integriteit.
2. De teksten van “Roodkapje” en “De Gouden Sleutel” zijn ontleend aan: “Grimm: sprookjes voor kind en gezin” (Lemniscaat, Rotterdam 1991). In 2005 gaf Lemniscaat een nieuwe vertaling uit: “Grimm: volledige uitgave” (vertaling: Ria van Hengel; illustraties: Charlotte Dematons). Naar verluidt zou deze uitgave nog Grimmgetrouwer zijn dan de eerdere.
3. Er bestaan niet alleen eindeloos veel sprookjesverzamelingen, ook over sprookjes als zodanig is veel geschreven en getheoretiseerd. Voor een eerste kennismaking zie: “Van Aladdin tot Zwaan kleef aan; lexicon van sprookjes: ontstaan, ontwikkeling, variaties” (Ton Dekker, Jurjen van der Kooi, Theo Meder; SUN, Nijmegen 1997). Zie overigens ook noot 24.
4. In dit lexicon op pag. 308 - 312 een aardig overzichtsartikel over Roodkapje. Zo worden de versies van Perrault respectievelijk Grimm er onderling vergeleken. Zie mijn opmerkingen daarover in deel 1, paragraaf 4. Tevens wordt kort gerefereerd aan hoe, onder invloed van literatuur, kunst en tijdgeest, het beeld van Roodkapje in de loop van de tijd wijzigde.
5. Talrijk zijn ook de Roodkapjennovelles en -persiflages. Een wel heel boeiende is van de hand van Naema Tahir. In haar sprookjesboek voor moslims: “Groenkapje en de bekeerde wolf” (Meulenhof, 2008) stelt zij op even geestige als navrante wijze misstanden binnen de moslimwereld aan de kaak. Voor een overzicht van op Roodkapje gebaseerde verhalen, gedichten, toneelstukken, films, muziekcomposities enz. zie Wikipedia’s artikel “adaptations of little red riding hood”. In noot 10 vermelden wij een voorbeeld uit de categorie films.
6. Even waren wij in de verleiding in Roodkapje ons grondmotievenduo ”hechting-exploratie” te herkennen, zoals besproken in “De mandala als oriëntatiemodel op onze levensweg” (zie www.yoga-intervision.com/pdf/mandala.pdf). Daarmee echter zouden wij Roodkapje te zeer het keurslijf van een van onze eerdere beschouwingen hebben opgelegd. Zie ook noot 8.
7. Onze duiding van Roodkapje is er een uit vele. De ene, enig juiste interpretatie, bestaat niet. Dat is nu juist wat sprookjes kenmerkt. Vrijwel al die interpretaties maken deel uit van thematische -, meer algemene studies. In de vorm van her en der over die studies verspreide stukjes tekst. De gehele tekst omvattende close reading-benaderingen, vergelijkbaar met de onze, troffen wij niet aan. Behoudens dan, enigermate, die van Bettelheim. Zie volgende noot.
8. Een uitsluitend psychoanalytische interpretatie is die van Bruno Bettelheim. Te vinden in zijn, sinds 1975 nog steeds herdrukte: “Het nut van sprookjes” (Servire, Cothen). Hoe boeiend ook zijn studie, hoe interessant ook zijn interpretatie, voor ons is Bettelheims Roodkapje een voorbeeld van ‘hinein interpreteren’. Wie in Roodkapje een verhaal ziet over hoe een jong meisje haar oedipale conflicten te boven komt, om tenslotte tot een hogere staat van ontwikkeling te komen, dwingt haar in het keurslijf van de psychoanalyse.
9. Staat de wolf voor een eigenstandige, geheel op eigenbelang gerichte charmeur, bij Bettelheim representeert de wolf de ontbrekende vader. Niet de wolf, lees: vader, wil Roodkapje verleiden, maar Roodkapje hem, daarmee haar vader. Deze wens overstijgt zij zodra de jager - voor Bettelheim ook al representant van de vader, maar dan in ideaaltypische zin - ten tonele verschijnt. Aldus maakt Bettelheim van slachtoffers daders. Geheel conform de kritiek die Alice Miller op de psychoanalyse heeft. Zie noot 12.

10. Gaan meta-interpretaties als die van Bettelheim voor interpreters te ver, anders ligt dit bij kunstenaars die zich door sprookjes laten inspireren. Een voorbeeld daarvan is de film “The company of wolves” van Neil Jordan, gebaseerd op Angela Carter’s “The bloody chamber”. Jager en wolf zijn er twee gestalten van één en dezelfde persoon. Zie ook noot 5.

11. Een ander voorbeeld van een uitsluitend intrapsychische, eveneens psychoanalytisch getinte interpretatie is te vinden bij J. F. Croes - van Delden. Zie daarvoor haar: “Symboliek van sprookjes” (Ankh Hermes, Deventer 1977). Bij haar staat Roodkapjes bevrijding uit de buik van de wolf voor het ontwaken van haar geweten. In lijn met Bettelheim. Spiritueel getinte interpretaties troffen wij overigens niet aan. Het verhaal leent er zich ook niet voor.

12. Wie meer wil weten over narcistische bezetting leze de boeken van Alice Miller. Te beginnen met: “Het drama van het begaafde kind”. De “Past Reality Integration” van Jean Jenson respectievelijk de Nederlandse psychologe Ingeborg Bosch, steunt mede op de inzichten van Alice Miller, zij het dat Alice Miller zelf er niet mee wil worden geassocieerd.

13. De afbeelding op pagina 10 is van Anton Pieck en ontleend aan: “Sprookjes van de Efteling”, opnieuw verteld door Martine Bijl (Omniboek, Den Haag). Martine Bijls Roodkapje is een voorbeeld van hoe hervertellers rijkelijk nuanceren, muteren, toevoegen, weglaten. Zie daarvoor wat ik in deel 1 paragraaf 4 naar aanleiding daarvan opmerkte.

14. Zo is het in Martine Bijls hervertelling niet Roodkapje die de stenen verzamelt en zijn het niet grootmoeder, de jagersman en Roodkapje die de buik van de wolf ermee vullen, maar doet de jagersman dat. Dat de jager al sinds lang naar de wolf op zoek is, zijn “ouwe boosdoener” als begroeting, worden door Martine Bijl weggelaten. Roodkapje heeft bij haar wél een vader, die ook nog eens, veelzeggend, boswachter is. Dit terwijl het ontbreken van de vader een saillant gegeven is. Zie daarvoor deel 1, paragraaf 8. Zie ook noot 22.

15. De afbeelding op pagina 12, van Thé Tjong-Khing, is ontleend aan zijn “De sprookjesverteller”, Gottmer, Haarlem 2007. Diens hervertelling wijkt wel erg sterk van Grimms tekst af. Zo husselt hij aan het slot van zijn verhaal de beide versies van Grimm door elkaar. Ingrijpender nog is dat hij Roodkapjes verzuchting: “*Zolang ik leef zal ik nooit meer in mijn eentje van het pad afgaan en het bos inlopen, wanneer mijn moeder dat verboden heeft*”, weglaat. Daarmee de point van het verhaal geweld aandoend.

16. Een soortgelijke mixture, plus weglating van het slot, zien wij bij Jacques Vriens’ hervertelling. Te vinden in diens “Grootmoeders grote oren” (van Holkema & Warendorf, Houten 2006) ... Verheugd vanwege hun bevrijding uit de buik van de wolf, blij met diens verdrinkingsdood “*dansten (zij) vrolijk door het huisje. Daarna aten ze de taart op en dronken de fles wijn leeg. Zo vierden ze feest, omdat alles toch nog goed was afgelopen*”.

17. Veranderingen van het slot, de point, zoals aangebracht door Thé Tjong-King en Vriens, zie ik als het verhaal geweld aandoen. Ook wanneer hervertellers hun verhaal een bewerking noemen. Aannemende dat bewerkingen verder van het origineel afstaan dan hervertellingen.

18. Een veel gehoord motief voor het hervertellen van sprookjes is het voor (kleine) kinderen begrijpelijker, aantrekkelijker maken ervan. Thé Tjong-King, bijvoorbeeld, vindt de taal van de oorspronkelijke sprookjes vaak veel te moeilijk voor jonge kinderen. Jacques Vriens vermeldt hetzelfde motief. Hervertellen kan echter ook zonder te muteren, toe te voegen en/of weg te laten. Zoals de brongetrouwe vertalingen van Lemniscaat laten zien.

19. Wat die voor jonge kinderen te moeilijke taal betreft, onze ervaring is een andere. Kinderen worden er even goed door gebiologeerd. Wat niet meteen verstaan wordt geeft

voorlezers de gelegenheid de betreffende passage nog eens in eigen woorden weer te geven. Het op die manier af en toe los komen van de tekst, komt de interactie tussen voorlezer en kleine luisteraars alleen maar ten goede.

20. Soms gaan hervertellers met hun wijzigingen nog verder. Met name is dat het geval wanneer zij menen dat de gruwelijkheid van het verhaal er om vraagt. Iets wat voor de eerderevermelde kinderpsycholoog Bettelheim zelden of nooit het geval is. Gruwelijkheid dient bij hem voor kinderen juist een nuttige functie. Zij kunnen er hun boosheid vanwege ervaren onmacht, in kwijt. In hun fantasie dus. Zonder bang te hoeven zijn voor de mogelijke negatieve gevolgen van wat zij de, ook boze, buitenwereld toedenken.

21. Voor de fantasiewereld van het kind ziet de vermaarde studie van de psychoanalytica Selma Fraiberg: “De magische wereld van het kind”. Daterend uit 1959 beleefde haar boek, wereldwijd, druk na druk. Tot op vandaag. In Nederland bij van Holkema & Warendorf.

22. Een voorbeeld van een, omwille van het tere kinderzieltje herschreven sprookje is het door Martine Bijl in haar “Sprookjes van de Efteling” opgenomen sprookje “De Rode Schoentjes”. *“De donkere dreiging van schuld en wreke viel voor mijn gevoel in deze selectie wat uit de toon. Vandaar dat ik (het), zij het met schroom, herschreven heb”* (citaat inleiding).

23. Voor heel jonge kinderen zijn er de bekende kartonnen boekjes. Daarvan verschijnen tot op de dag van vandaag nieuwe uitgaven. Zij worden gekenmerkt door veel afbeeldingen en weinig tekst. Iets wat weglatingen en vereenvoudigingen noodzakelijk maakt. Een voorbeeld daarvan is “Roodkapje”, herverteld door Christine Devereil, uit de serie “Bedtijd verhaaltjes” (Nederlandstalige editie: Flash Promoties, België 2003). Met een minimale omvang van 9 bij 9 cm telt het 340 woorden, tegen ruim 1000 bij Grimm.

24. In dit voorbeeld ontbreekt Roodkapjes moeder, neemt haar vader de plaats van de jager in. Vanwege de tere kinderziel van zo even wordt Roodkapje de opslokkerij bespaard, immers *“net toen de wolf haar bijna te pakken had, kwam de vader van het meisje binnengestormd”*. Het slot is weer Grimmgetrouw: *“(Roodkapje) beloofde om nooit meer van de weg af te gaan”*. Een soortgelijk slot vinden wij bij het kartonnen boekje “Roodkapje”, Boek Specials Nederland BV, Oegstgeest 2002. In deze versie is de herverteller niet bang de kinderziel te schaden, want *“de wolf werkte het arme kind met huid en haar naar binnen”*.

25. Het bekende kinderliedje “Zeg Roodkapje waar ga je henen”, al gezongen door heel jonge kinderen, trekt zich van het brave slot van zo even niets aan. Het *“‘k ben niet bang voor de wilde dieren, ben niet bang, ben niet bang”*, gevolgd door het plagerige *“‘k zal eens zien of jij niet bang bent, ‘k zal eens zien, ‘k zal eens zien”*, roepen onomwonden op tot avontuur. Tot exploratie. Wie dat niet durft krijgt in de daaropvolgende, tevens laatste strofe, te horen: *“pas maar op daar komt de wolf aan, pas maar op, pas maar op”*.

26. De afbeelding op pagina 17 is van Warwick Goble. Wij ontleenden haar aan “The annotated brothers Grimm”, edited with a preface and notes by Maria Tatar (W.W. Norton and Company, New York 2004). In haar inleiding en voetnoten bij ‘Little red riding hood’, zoals Roodkapje in het Engels heet, licht Maria Tatar toe welke interpretaties van Roodkapje de ronde doen. Althans enige daarvan. Waaronder met name van seksuele aard.

27. De afbeelding op pagina 21 is van Gustav Doré. Het is een illustratie bij Perraults versie van Roodkapje. Dat Roodkapje bij de wolf in bed kruipt, is omdat zij en grootmoeder gewend waren dat te doen. Duidelijker illustratie van hoe narcistische bezetting zich uitdrukt, is haast niet denkbaar. Ook de afloop bij Perrault is tekenend: de wolf eet Roodkapje op. Naar analogie van *“ik kan je wel opeten, zo lief vind ik je”*, uit paragraaf 13.

28. Aan wat Doré hier uitbeeldt gaat de volgende tekst vooraf: *“Zet de koek en het potje boter maar op de broodkist en kom bij me liggen (zei de wolf).” Roodkapje kleepte zich uit en kroop in het bed waar ze zich zeer verwonderde over het lichaam van haar grootmoeder in haar nachtgewaad*”. Uit: “Sprookjes”, door Charles Perrault (Aristos, Amsterdam 1997).

29. Menig illustrator kiest, net als Doré en Thé Tjong-King, voor het moment waarop Roodkapje de verklede wolf in bed aantreft. Vrijwel allen beelden de pseudogrootmoeder duidelijk af als wolf. Zo duidelijk dat je je afraagt waarom een toch niet meer zo klein meisje als Roodkapje, het bedrog niet door heeft. Tekstueel idem dito: tijdens de dialoog tussen Roodkapje en de wolf over diens vreemde zintuigen begint het Roodkapje niet te dagen. Terwijl zij toch verontrustende antwoorden krijgt.

30. Dergelijke stileringen, dergelijke karikaturen, zijn kenmerkend voor sprookjes. Onze kleine luisteraars moeten voelen aankomen wat er dreigt, wat er komen gaat. Dit in tegenstelling tot de protagonist. Illustratoren haken daar naadloos op in. Menig voorlezer maakt daar dankbaar gebruik van en laat de afbeeldingen onder het voorlezen zien. Zo niet, dan struinen kinderen, vooral de jongere, er zelf wel op af.

31. De voor ons zo bijzondere afbeelding op pagina 25 is van Lidia Postma en ontleend aan: “Grimm: sprookjes voor kind en gezin”, Lemniscaat, Rotterdam 1991. De afbeelding staat ook op de cover van Bettelheims boek “Het nut van sprookjes” (Servire, 2^e druk 1993). Aan afbeeldingen het gewicht hechten dat wij hier doen, raakt aan hinein interpreteren, bevindt zich op het randje van wat het sprookje ons wil vertellen en wat wij er zelf graag in zien.

32. Dat geldt niet voor de hoofdlijn. Voor ons is het duidelijk: Roodkapje is een meisjes dat ons, vanwege haar vertederende verschijning, verleidt haar narcistisch te bezetten. Meer nog dan haar uiterlijk is het haar pleasing gedrag dat ons daartoe brengt. Dat pleasing qua intentie moeilijk in te schatten is komt omdat het onder de termen valt van wat bekend staat onder de noemer ‘pre-transverwarring’. Pleasen is ‘trans’ zodra het plaats vindt vanuit de transcendentie staat van wijsheid en compassie. Pleasen omwille van bevestiging en liefde evenwel, is ‘pre’, want vroegkinderlijk. Met alle verwarring van dien. Voor meer hierover, over het concept ‘pre-transverwarring’ dus, zie www.yoga-intervision.com/pdf/shiva_nataraja.pdf.

33. Narcistische bezetting is een begrip van deze tijd. Toen men elkaar voor het eerst over Roodkapje vertelde, tot lang daarna, had niemand er van gehoord. Dat maakt onze duiding niet minder valide. Althans niet dáárom. Sprookjes zijn tijdloos. Dat is niet omdat er, net zoals bij mythen, sagen, wijsheids -, wereldliteratuur, nooit iets aan de inhoud ervan zou veranderen. Het is omdat het teksten zijn die, op geleide van tijd en cultuur, steeds om hernieuwde interpretatie vragen.

Anthony Draaisma Muraliprabhu

Maurik 2010

bijlage: interpretatieregels voor het verstaan van mythen, sprookjes, verhalen enz.

respons, aanvullingen, correcties, eigen duidingen zijn welkom - stuur ze naar
join@yoga-intervision.com

voor overige producties zie
www.yoga-intervision.com/productions.html

bezoek ook www.worldprayer-lordhavemercy.com

INTERPRETATIETREGELS

VOOR HET VERSTAAN VAN MYTHEN, SPROOKJES, VERHALEN ENZ.

RULES OF INTERPRETATION

FOR RIGHT UNDERSTANDING OF MYTHS, FAIRY TALES, STORIES ETC.

anthony draaisma muraliprabhu - maurik 2000

productie van / production of www.yoga-intervision.com

voor de juiste context zie / for the right context see

www.yoga-intervision.com/rules.html

1

1. interpreteren van teksten begint bij wat er letterlijk staat - dus bij de meest rechtstreekse, alledaagse, logisch-begrijpelijke, vaak ook historische betekenis - soms neigen we er toe om van stukjes tekst iets anders te maken dan er staat - vaak is dat om ze passend te maken binnen een onmiddellijk metaforische / verwijzende interpretatielijijn (zie de punten 9, 10 en 11) - dan wordt het echter "inlegkunde" in plaats van interpreteren - beginnen met lezen wat er letterlijk staat vormt dus onze basis - de f e i t e l i j k e ingang - met ons gezond verstand als co-piloot

1. interpreting of texts starts with the text itself, literarily, precisely - therefore first we have to look at the most direct, logical and allday, often historical meaning - sometimes we are inclined to alter some of the texts into our own direction - into our own line of immediate metaphorical interpretation (see points 9, 10 and 11) - then our reading becomes a sort of "into-interpreting" - almost rewriting - to read what is factually written, is basically where we start - this, so to say: f a c t u a l approach, does have our common sense as co-pilot

2

2. "close reading" is het toverwoord - langzaam en nauwkeurig lezen dus - waaronder ook: lezen wat er n i e t staat - als het ware als een detective - zoals bijvoorbeeld opmerken wat en wie er in de aanloop van het verhaal meteen al ontbreken, terwijl we die er wel verwachtten - en het verhaal dagenlang, wekenlang soms, met ons mee laten lopen - dat zijn de sleutels

2. lose reading is the key - slow and carefully - reading what is n o t written, what is n o t mentioned, is important too - as a sort of private detective - so it can be there is missing, from start on, something you normally expect there would be - that does have a meaning too - close reading means also: to let accompany yourself by the text - for days, weeks - if not longer

3

3. hoofdregel bij het lezen, of liever: bij het be-leven van mythen, sprookjes, vertellingen, korthedshalve voortaan te noemen: verhalen, is dat al die verhalen over onszelf gaan - het verhaal maakt onze eigen, strijd, opgaaf, beleving aanschouwelijk - het legt bloot wat nog in de diepte van onszelf verborgen is en als zodanig mede de basis vormt van ons innerlijk leven, onze motieven, ons gedrag - door het verhaal op haar betekenis voor onszelf te ontsluiten openen wij ons voor onszelf en wordt ervaring levenservaring

3. the main rule is: all myths, fairy tales, stories etc., from now shortly called: stories, are telling us about ourselves - the story shows, by lively events and attractive or frightening figures, our own fight, task, challenge, emotions - the story unveils what is yet hidden in the depth of our souls - this is important since our inner life, our motives, our behaviour are strongly related to unknown parts of our soul / our self - by unveiling the significance of the story in that sense we open us for these unknown parts of ourselves - then experience becomes life-experience

4

4. het verhaal richt zich daarbij op doorgaans één bepaald thema / motief uit ons leven – archetypisch van aard - dat wil zeggen: uit ons aller leven - zowel bezien vanuit het verleden, het heden als de toekomst - het motief kan een dualiteit zijn, een uitdaging, een ethisch dilemma soms - het is van belang dit thema of motief te onderkennen - dat doen we door een persoonlijke relatie met het verhaal aan te gaan - we vergelijken beelden en gebeurtenissen uit het verhaal met onze eigen ervaring - we vragen ons af wat het verhaal ons wil vertellen over onszelf wat we nog niet voldoende wisten - dit vereist moed en eerlijkheid

4. most of the time stories point unto a particular theme / motive out of our life - archetypically – that means: out of the life of all of us - in the past, the now as well as the future - this can be a duality, a challenge, an ethical dilemma - recognising / precising that theme is important - we do that by a personal relation with the story - we compare pictures, figures and events out of the story with our own experience - what are they telling about us what we don't know clearly enough until now - we have to have courage for that - being honest too

5

5. belangrijk is tijdens het lezen van het verhaal goed op onze gevoelens te letten - pauseer dus af en toe - maak eventueel wat aantekeningen - onze gevoelens zijn niet alleen relevant wanneer het er spannend aan toegaat of opmerkelijk - maar meteen in het begin al - de typeringen van hoofdrolspelers, van materiële en psychologische omgeving enz., waarmee verhalen meestal beginnen, bevatten reeds belangrijke sleutels voor het begrijpen van het verhaal - voor het begrijpen van de boodschap

5. in order to unveil this we have to focus on our feelings and emotions while reading - at times pause for that goal - make some notes if you like - our feelings are not only relevant in case of thrilling or wonderful parts but from start on we have to be alert - mostly at the beginning stories describe the protagonists as well as their material and psychological environment in clear, simple lines - these are keys for understanding the story and message

6

6. aansluitend op het vorige punt is het zaak ook aan de titel de nodige aandacht te besteden - vaak verwijst de titel, in de meest gecondenseerde vorm, reeds naar de inhoud, naar het motief - vaak echter laten we na goed van de titel kennis te nemen - is er sprake van paragraafjes / hoofdstukken dan geldt hetzelfde voor de paragraaftitels - ze achter elkaar lezend, en er tijd voor nemend, ontsluit zich menigmaal reeds waar het in het verhaal om gaat

6. in this sense titles are very important too - sometimes the title of the story contains, in most condensed form, the content, the motive - so be alert on titles too - often we don't consider titles sufficiently enough - this goes for titles of eventually paragraphs or parts too - reading titles first, spending some more time for that, maybe we discover the motive, in a glance

7

7. eenmaal het thema, het motief, voor onszelf herkend bepalen we de kern van het verhaal - een kern die uiteraard zelf ook het motief ontsluit - die kern vinden we door te zoeken naar de beslissende gebeurtenis / situatie / happening - door te zoeken naar plot en / of ontknoping - daarbij representeren de personen die in het verhaal figureren, en hun karakters, evenzovele psychische / psychosociale / spirituele aspecten, strevingen en krachten van onszelf - aspecten en krachten die bovendien vaak onderling conflicteren

7. recognised the leading theme, the motive, next we have to discover the core of the story - this core is strongly related to the motive - so, looking for the core is also a fine way to discover the motive - we will find the core, and by that: the significance for ourselves, by looking for the main happening, the main situation, the plot as well as the ending / dénouement etc. - knowing the different figures and their characteristics as aspects, drives, characteristics of ourselves - these aspects / drives moreover most of the time are conflicting

8

8. meestal kent het verhaal één duidelijk herkenbare hoofdrolspeler / protagonist - zijn er twee of meer dan kunnen we achter hen als het ware één dragende persoon denken - dit helpt om de twee of meer figuren te zien als evenzovele kanten van onszelf - dit voorkomt dat we de een, de ene kant, omarmen en de andere afwijzen / niet herkennen - durf het aan om de karakters / persoonlijkheden van hoofdrolspeler(s) en bijfiguren kernachtig te typeren

8. stories most of the time do have óne protagonist, óne main actor - next to figures related to that protagonist - in case there are two or more protagonists we can think them as manifestations of óne figure behind them - then we will more easely consider them as sides / drives ours - in stead of accepting one of them and rejecting the other - be bold / frank and typologize in clear lines the characteristics / personalities of protagonist(s) and minor figures

9

9. de relaties tussen hoofdrolspeler(s) en bijfiguren, en wat er tussen hen gebeurt, representeren onze eigen innerlijke strijd - onze strijd tussen conflicterende aspecten / innerlijke psychische krachten - binnen onszelf dus - tussen ook, sprookjesgewijs gezegd, goed en kwaad - dit is de psychologische of i n t r a p s y c h i s c h e ingang

9. the way protagonists and minor figures are relating to each other, what is happening between them, represent our own inner struggle - our struggle between conflicting aspects of our character - our struggle between different psychological drives - between also, said on a fairy-tale way, good and bad - this is the i n t r a p s y c h o l o g i c a l approach

10

10. relaties en interacties kunnen, en doen dat vrijwel altijd ook, tegelijkertijd verwijzen naar onze feitelijke relationele context, onze daadwerkelijke interacties - met thema's / motieven als vriendschap, liefde, wederzijdse afhankelijkheid (symbiose), macht, verlies, bedrog e.d. - dit is de relationele of i n t e r p s y c h o l o g i s c h e ingang

10. at the same time relations, and what is happening in stories, point unto our factual relational context too - unto our factual interactions - with themes / motives as friendship, love, mutual dependency (symbiosis), power, lost love, betrayal and so on and so on - this is the relational or i n t e r p s y c h o l o g i c a l approach

11

11. de verschillende fasen in het verhaal representeren de diverse fasen in onze eigen ontwikkelingsgeschiedenis / groei - en de weg / strijd die we daarin doormaken - zowel in psychologische zin als relationeel - vele verhalen verwijzen tevens naar de transpersoonlijke / transcendente / spirituele dimensie - het verhaal dan wel die kant van het verhaal heeft dan betekenis voor onze zelfverwerkelijking in spirituele zin - in dat geval hanteren we een vierde ingang: de s p i r i t u e l e

11. in case stories do cover several episodes then they represent different stadia out of our own development / growth - as well as the struggling way to the marking points of these stadia - psychological, relational as well as spiritual - many stories indeed point unto transcendent / spiritual dimensions of life too - the story then is significant for our realisation in spiritual sense - this fourth approach of interpretation is a s p i r i t u a l o n e

12

12. pro memorie: onderscheid maakten we tussen de feitelijke ingang (punt 1) en de metaforische (verwijzende) ingangen - te weten: de intrapsychische (punt 9), de relationele (punt 10) en de spirituele (punt 11) - het is van belang deze ingangen náást elkaar te hanteren - dán ontstaat de meest indringende impact - daarbij kan de t i j d s o r d e binen verhalen verschillend worden opgevat - zo kan één dag symbool staan voor de gehele levensloop, voor een geheel leven - en kunnen verhalen die zich uitstrekken over meerdere generaties, of zelfs de geschiedenis van een volk betreffen, qua betekenis verwijzen naar één enkel leven - het onze - dit tegelijk hanteren van bedoelde ingangen voorkomt welles-nietes discussies over de vraag of hetgeen waarover wordt verhaald nu wel of niet zo heeft plaats gevonden

12. summarizing: we discriminated between a factual approach (point 1) and metaphorical (referential) ones - the latter: the intrapsychological (point 9), the relational point 10) and the spiritual approach (point 11) - it is relevant to use all of these approaches together - since this will bring the most pregnant results - in that context t i m e can be understood on different levels - so, óne day out of a story can represent a whole lifespan, a whole life - otherwise, stories covering more generations as well as stories concerning the history of a whole tribe or people, can refer to merely the óne life of one particular person - that person we are - practising all approaches next to each other prevents endless yes-or-no discussions about historical thruth of myths, stories and the like

13

13. natuurkrachten, gewelddadig zowel als lieflijk, de natuur in al haar verschijningsvormen, de planten en dierenwereld e.d. representeren diverse intrapsychische, relationele en spirituele fenomenen waarin we ons betrokken weten - ogenschijnlijk niet zo van belang dragen de beschrijvingen ervan bij tot beter begrip van thema en kern van het verhaal - de details zijn van belang voor het geheel - symbolenboeken raadplegen is meestal echter niet nodig - gezond verstand en context geven doorgaans voldoende aan waarnaar wordt verwezen

13. nature in her different forms, violent as well as gentle, the vegetative and animal world etc., as occurring in stories, represent different intrapsychological, relational and spiritual phenomena we are involved in - although at first sight maybe not relevant, the descriptions of nature and so on are supporting the way we choose to understand a particular story - details make the whole - nevertheless it is not necessary to consult books about symbols - using our common sense most of the time suffices - next to that the context of the (part of) the story indicates to what the described natural environment refers unto

14

14. uiterlijke omstandigheden, zoals omgeving, jaargetij, deel van de dag, de materiële wereld (arm of rijk), man of vrouw, meisje of jongen, een koning, een prins, het beroep enz. enz. dat alles geeft aanvullende informatie over de eigen innerlijke aspecten, onze gemoedstoestand(en), psychodynamiek, psychosociale en spirituele situatie en onze opdracht daarin - ook hier zijn de details van belang voor het geheel

14. circumstances as material environment, time of the year, part of the day, material world (poor or rich), man or woman, girl or boy, king, prince, occupation and so on and so on are as many indications for right understanding - they complement / support our way of understanding the intrapsychological, relational and spiritual significance we are inclined to give to the story - it has to be said again: details make the whole

15

15. dát interpretatiekader dat zowel de verschillende episoden van het verhaal als de meeste details covert / een zinvolle plaats geeft, en vooral ook de afloop / de oplossing begrijpelijk maakt, verdient de voorkeur - tijdens ons leven kan overigens eenzelfde verhaal voor ons van betekenis veranderen / geherinterpreteerd worden - daarbij wijzigt zich menigmaal de interpretatiebenadering - van relationeel naar intrapsychisch naar spiritueel - dat dit mogelijk is maakt deel uit van de kracht van mythen, sprookjes, verhalen, wereldliteratuur

15. we prefer that frame of interpretation that covers all different episodes as well as most of the details - of course on a significant and normally understandable way - the end, the solution, the dénouement has to fit too - nevertheless most remarkable: during our lifetime the same story can alter as far as her meaning as well as approach of interpretation are concerned - going from relational to intrapsychological to spiritual - that this is possible, exactly that is part of the power of myths, fairy tales, stories, worldliterature also

16

16. deze interpretatieregels zijn geschreven voor volwassenen - zij hebben geen enkele wetenschappelijke pretentie - evenmin is het de bedoeling op te roepen tot rigide toepassing - éénmaal aandachtig lezen van de regels en een paar keer expliciet ermee oefenen (zie hieronder) volstaan - daarna keren we weer terug tot onze intuïtie - stellen we ons open dan zal het gelezene beslist dóórwerken - net als voorheen - nu echter indringender

16. these rules of interpretation are written in behalf of adults - they don't have any scientific pretention - don't practise the rules on a rigide or analytical way - reading them once, with careful attention, and exercising once or twice on a explicite way (see below) will be sufficient - then we return to our intuition again - we open ourself as before - what is read then will surely work through - now more pregnant than before

17

17. voor de kleine luisteraars / lezers onder ons bestaat de kracht van sprookjes en verhalen juist uit het n i e t expliciet duiden ervan - het is in hun preverbale nog niet geduide gevoelswereld, dat zij in het verhaal, in het sprookje, steun vinden - steun voor het aan kunnen van de uitdagingen die bij hun leeftijd / ontwikkelingsfase horen - samen met hun fantasie en dagdromerij vormen met name sprookjes het privé-domein van onze kleine helden - als ouders of andere volwassenen gaan vertellen wat zij menen dat het sprookje het kind aanreikt treden zij de privacy van hun kinderen binnen - daardoor ontnemen zij hen juist die steun

17. for the little ones the power of stories, especially fairy tales, consists out of totally letting be what the story likes to tell - without explicite interpretation yet it is their preverbal not interpreted world of emotions that finds support in stories - support for the many uncertainties and challenges our little ones stand for - given their particular age / development - together with their fantasy and daydreaming fairy tales and stories are the private domain of our little heroes - when parents / adults tell them what they think as the meaning of stories they enter, unwillingly nevertheless violently, their private world - taking away the wonderful support their children are getting from their stories

18

18. tenslotte: ieder van ons schrijft gedurende zijn of haar leven het eigen verhaal - het eigen sprookje - daarbij zijn we elkaars co-auteurs - figureren we in daadwerkelijk relationele zin in elkaars leven, elkaars film - zo ontmoeten we, als in sprookjes en verhalen, net zo als hierboven uiteengezet, in elkaar onszelf - wie het ook is

18. finally: each one of us writes his or her own lifestory – his or her own fairy tale - we, the ones who co-act in the lifes of these fellow writers, are their co-authors / co-writers - and the reverse - as in a film we are acting in each other ones films - lifes - so we encounter, as in stories as explained before, in each of our fellow man ourselves - whoever it may be

**met dank aan / all thanks to bettelheim, campbell, eliade, fromm, jung, wilber
en vele anderen / and many others - maar vooral aan / but especially to drewermann**

verhalen om de regels uit te proberen / stories for to try out the rules

de yoga-intervision productie “roodkapje verklaard” licht toe hoe de regels toe te passen op sprookjes - zo ook “het kikkertje dat wilde vliegen” en “het komkommerzaadje dat zo zijn best deed” - ook “the game between ganesha and kartikeya” is een verhaaltje dat zich goed leent voor verkenning van de interpretatieregels - dit geldt ook voor de productie “narcissus en echo” - “million dollar baby” laat zien dat de interpretatieregels ook relevant zijn voor films - zoals de productie “twee bijzondere gedichten” dit doet ten aanzien van poëzie

al deze producties zijn vrij toegankelijk via
www.yoga-intervision.com/productions.html

in order to try out the rules there are several stories available - as there are “the little cucumberseed that tried its best so very hard” and “the little frog that wanted to fly”- the latter showing how to interpret on a loosely way - “the game between ganesha and kartikeya” is another story suitable for applicating the rules - the same goes for “narcissus and echo” - “million dollar baby’ demonstrates the rules as far as films are concerned

these productions are free available at
www.yoga-intervision.com/productions.html

**voor voortzetting van uw oriëntatie / for continuing your orientation
gelieve terug te gaan naar / go back please to www.yoga-intervision.com**

bezoek ook / visit also www.worldprayer-lordhavemercy.com